

DISCURS

LLEGIT EN LA

REAL ACADEMIA DE BONES LETRES

DE BARCELONA

EN LA RECEPCIÓ PÚBLICA DEL

RVNT. DR. D. JOSEPH TORRAS Y BAGES

LO DIA 8 DE MAIG DE 1898

BARCELONA

ESTABLIMENT TIPOGRÁFICH DE JAUME JEPÚS Y ROVIRALTA

CARRER DEL NOTARIAT, NÚM. 9.—TELÉFONO 151

1898

DISCURS

LLEGIT EN LA

REAL ACADEMIA DE BONES LLETRES

DE BARCELONA

EN LA RECEPCIÓ PÚBLICA DEL

RVNT. DR. D. JOSEPH TORRAS Y BAGES

LO DIA 8 DE MAIG DE 1898

BARCELONA

ESTABLIMENT TIPOGRÁFICH DE JAUME JEPÚS Y ROVIRALTA

CARRER DEL NOTARIAT, NÚM. 9.—TELÉFONO 151

1898

EN ROBERTI Y EN BOSSUET

SENYORS:

AL trobar-me lo primer cop entre vosaltres, Senyors Académichs, les primeres paraules que iscan de la meua boca, expressió dels afectes del meu cor, han d'esser pera donarvos les gracies per haver-me portat á la vostra companyia, fent-me individu d'aquesta familia literaria. A ella pertenesquen quasi bé tots los homens ilustres *de la terra* qui, desde la creació de la Academia, pel camí de les lletres anaren en seguici de la veritat; y com per la meua professió sacerdotal vinch obligat á la contemplació y á la ensenyança de la Veritat absoluta é infinita, lo vostre institut, lo nostre institut, puch ja dir abpropietat y satisfacció, que encamina la seva activitat al enaltiment d'una de les primeres veritats del ordre contingent, desperta en mon esperit amorosíssims afectes. Perque la Academia de Bones lletres, dins de la varietat del seu estudi s'encamina á la ilustració de la Patria, y aquesta constitueix una veritat primaria en l'ordre de les coses contingents. Filla de la naturalesa, consagrada, á lo menos entre'ls cristians, per la gracia, nascuda, com diu Isaias, (1) no després d'un dia

(1) c. 66 v. 8.

d'anar de part, sino després d'un llarguíssim y accidentat deslliurament, superior á la voluntat humana, perque es formada per la Providencia divina, filla de Deu per lo tant, es obecte de les preferencies del teólech, puix, usant del llenguatge de les antigues escoles dels sabis, la Patria no es una institució del dret humá y positiu, sino del diví y natural. La formaren los decrets del Etern, se congríá no en les oficines administratives del Estat, sino en la oficina de la governació del Omnipotent y no servint d'exemplar la idea d'un home polítich, sino la idea d'Aquell á qui polítichs, guerrers y sabis, lo Bé y'l Mal, servexen, sens pensarsho, d'instruments de la seva voluntat.

Y quan vosaltres, Senyors Académichs, m'haveu cridat immerescudament á la vostra companyia, haveu atés, per força, á la meva conexió ab aquesta veritat primaria: la Patria. Perque jo, encara que sento la delectació de la lliteratura, may he conreuat les lletres per les lletres, sempre hi so cercat un fi práctic, sempre han sigut la Fe y la Patria, les qui m'han posat la ploma als dits, essent mos pobres escrits un complement dels meus devers de sacerdot y de ciudadá.

Per açó al aplegarme á la vostra companyia, pera suscitar l'esperit catalanesch, com d'una manera implícita, pero clara, senyala lo primer article dels Estatuts que'ns governan, parlo ab la llengua *de la terra*, ab la llengua de casa, que ningú, fora Deu, pot fer callar perque no es una institució del dret civil, ni un dret que provinga de la política; sino cosa anterior á ells, mes permanent que ells, formant part integrant de la nostra naturalesa social y fins del nostre ser personal.

Y encara que jo no tinch ni missió, ni autoritat, ni competencia pera resoldre la qüestió d'ordre práctic sobre de la llengua convenient d'usar en les materies d'interés

científich, general ó internacional, encara que la esperiencia humana y la tradició científica han fet us en aquests casos de la llengua mes estesa, ó mes entesa, es á dir, han escullit lo medi de comunicació racional mes al cas pera expandir las idees, que es lo fi que's proposa tothom qui escriu; no obstant lo quart manament de la Lley de Deu que'm mana honrar pare y mare, la direcció natural de mon esperit, la convicció de que la meva poca veu no ressonará més enllá dels térmens de Catalunya, la certesa de que la llengua propia es lo medi de major escelencia y eficacia pera comunicar les idees y sentiments, així com lo mirall mes clar pera reflexarhi la propia imatge intelectual, que quan escrivim no fem altra cosa que estampar en lo paper la nostra imatge personal, totes aquestes consideracions que he tingut, no d'una manera silogística, sino intuitiva, y acompanyada de sentiment dolcíssim m'han portat al us de la llengua catalana al entrar en aquesta Academia.

D'altra banda, l'home de qui us vaig á parlar era molt catalá; quasi pirenych fou ferm com una roca, per açó sos contemporanis li glossavan en aquest sentit son nom de Rocaberti; molt conexedor de son temps sembla no obstant una reminiscencia mitg-eval, ab altes idees, te sempre una tendencia práctica, gran amich de les lletres está sempre en activitat prodigiosa, y com atleta de la Teología y de la Tradició fa cara als teólechs y canonistes de Lluís XIV; propugnador invicte de la llibertat de la conciencia cristiana sosté una lluyta titánica ab los defensors del absolutisme real en sa tendencia, heredada per l'absolutisme revolucionari, autocrática y tiranisadora del esperit; y ab son contrari lo gran Bossuet, l'águila de Meaux, com li diuen los seus paysans, se baten no ab opúsculs, ó articles de periódich sino ab groxuts volums *in folio*, y aquesta batalla de idees verament gegantina no es, Senyors Académichs,

com sabeu molt bé, cosa antiquada, ni de gent d'Iglesia solament, lo nostre sigle ha vist als escriptors pot ser mes genials de la França moderna barrejarshi y sobre de tots lo comte de Maistre qui be'l podem pendre per francés, rebrot insigne del nostre Rocaberti, usant les metexes armes que aquest usava si be adaptades á la táctica moderna; y mes tart tots los qui ja tením alguns anys havem presenciat la terminació pacífica de la gran batalla, havem ohit la sentència que ha acabat la qüestió, en lo sentit á que la incliná la grandiosa enquesta de'en Rocaberti en lo Concili ecuménich del Vaticá.

L'héroe y la escena son molt dignes de la vostra atenció, no ho es pas per desgracia lo nou company vostre qui 'ls ha pres per tema de son primer Discurs entre vosaltres.

I

Fra Joan Tomás de Rocaberti es una de les figures mes interessants que isqueren de la península ibérica en lo sigle xvii. Sos escrits y ses accions resonaren per tot Europa; en aquelles lluytes de idees que començaren los llegistes, enamorats del Imperi romá, que seguiren y ajudaren los lliterats y artistes, qui adoravan solament les formes clássiques, en aquella transformació social obrada per una barreja de influencias clásiques y cristianes que cristalísaren en la monarquía absoluta, transformada després en absolutisme revolucionari, y que en llenguatge científich podríam dir que significa la sociología opresa per la política, l'idol gegantí del Estat acumulador de tota la vida social,

en aquella lluyta ell fou un atleta d'una llibertat d'esperit, d'una energia, d'una constancia verament catalanes.

Nascut á redos del Pirineu sobre l'any vint del sigle xvii, de la familia aristocrática dels vescomtes de Rocaberti y comtes de Peralada, de la qual porta en Torres Amat vuyt escriptors diferents en son Diccionari, les commocions polítiques de Catalunya y sa vocació y amor á la vida religiosa, ben jove encara, lo portaren lluny de son país al qual sempre manifestá gran afecte. Quan la vinguda del francès en l'any 1640, l'hereu del casal de Rocaberti estudiava á Osca y al ohir la remor de guerra en lo Roselló y alta Catalunya se'n torná á casa seva, armá la seva gent y s'oposá als francesos. Aquests y los paysans que eran de llur partit sitiaren son castell comtal ahont ell s'havia fet fort, y quan no pogué ja resistir més, saltá per l'homenatge y'l fossó y s'escapá envers França y després Italia. Los germans menors Pere y Joan, aquest d'edat de catorze ó quinze anys, caygueren presos y'ls tingueren cosa de dos anys. Lo primogénit torná d'Italia é intentá sortir éll y fer sortir á sos germans de Catalunya; pero Felip IV, li recomaná que s'aguantás aquí. Son germá Joan se'n aná á Gironá dedicantse al estudi y á la vida espiritual; y essent un jove cavaller d'uns dinou anys, mogut per l'esperit de Deu entrá novici en lo Convent de frares Predicadors d'aquella ciutat, prenent lo nom de fra Joan Tomás; pero fugint de la guerra y portat dels desitg del estudi y de la quietut s'afiliá molt prompte al Convent de Valencia. Estudiava en lo Convent de Tortosa quan aquesta ciutat fou assaltada pels francesos, qui, conexent al novell frare, lo amenaçaren, per lo qual fugint d'ells la Ordre lo trasladá á Mallorca y d'aquesta isla passá á Italia. Calmades les guerres Fra Joan Tomás de Rocaberti torná á sa provincia religiosa dels regnes de la Corona d'Aragó, com á les hores s'anomenava, y l'en-

viaren á la Universitat d'Alcalá d'Henares á estudiar en lo Colegi de Sant Tomás.

En los temps de sa preparació lliteraria y espiritual, en la época de sa formació pera entrar en la lluyta de la vida social y religiosa, en la qual havia d'esser héroe en primera linya, qui sab si pera imitar á Sant Tomás, se distingí per una noble y amable taciturnitat. La inteligencia y 'l cor del home pera pendre un tremp fi, resistent y penetrant demanan un treball íntim, una acumulació de sabiesa y de virtut que sols pot obtenirse en lo reculliment del esperit.

Tothom sab que 'l competidor del nostre Rocaberti, Bossuet, especie de rey de la trona, de la historia y de la teología, en quan aquesta no podia ofendre á Lluís XIV, sol esplendent de la Cort d' aquest monarca, no 's refiá de la altesa de ses genials facultats intelectives, sino que també per alguns anys se tancá á la celda del estudi y de la contemplació solitaria.

De ella sortí Rocaberti pera pujar á la cátedra de teología de la Universitat de Valencia, que ilustrá ab una immensa erudició sagrada y profana y una fidelíssima adhesió als principis de la Fe, y pera consagrar-se al mateix temps al ministeri apostólich ab tota la ardencia de la caritat cristiana, quan pren en un cor noble é illuminat per una alta pensa. La Ordre s' aprofitá molt aviat d' un subjecte en qui resplandian qualitats tan eminentes. L' any 1663 lo nomena Prior del Convent de Tarragona, que havia quedat ronech en la derrera guerra y 'l nou Prior lo basteix altra vegada. L' any 1664 es elegit provincial dels regnes de la Corona d' Aragó. L' any 1670 vá á Roma á Capitol pera la elecció de Mestre general dels Frares Predicadors, quedant ell elegit per Mestre de tota la ordre. Tan essent Provincial com General la seva activitat may para. Presidint la ordre en los regnes de la Corona d' Aragó escriu dues

obres ascètiques notables per la elegància del estil, la suavitat del sentiment piadós y la oportunitat de les idees. La primera (1668) intitolada *Alimento espiritual* la dedica á Nostra Senyora de Requesens, y en tota la dedicatoria s'hi sent lo *dulcis amor patriæ*, lo recort de les montanyes de la terra, de la casa paterna, de la llengua propia, la alabança de la pietat catalana, lo testimoni de la antiquíssima devoció que la nació catalana, com ell diu, ha tingut á la Verge Maria, y posa al principi del llibre un bonich grabat de Nostra Senyora de Requesens ab lo castell ahont ell, en Rocaberti, recorda que passá los primers anys de la seva joventut. La segona *Teología mística* la publicá l' any següent.

Abdues son obres de propaganda piadosa, manuals de vida espiritual, mes que no pas llibres de importancia teològica. Ell sempre tirava á la pràctica. Tenia l' esperit català, es á dir, pràctich y assimilador, axi es que en dits llibres s'hi veu la gran erudició ascètica que posehia, rica, escullida, y sempre ab tendència á aprofitar la sabiesa indígena, posant al mateix temps á contribució la ciencia internacional. Lo castellá Fra Lluís de Granada, l' alemany Enrich Susso, la italiana Caterina de Sena, lo suís Francisco de Sales, qui formen com la basa sustancial dels seus escrits ascètics, no desllustren la doctrina de sa tia la fecundíssima escriptora Sor Hipólita de Rocaberti, monja del Convent dels Angels de la ciutat de Barcelona, ni la de son germá d'habit y contemporani seu, fill, diu ell, del meu natiu convent de Girona y *llustre*, afegeix, *de la nostra nació Catalana*, Fra Tomás de Vallgornera, quals obres han merescut la honor de la reproducció en nostres dies en la ciutat de Turin (1), y que com á soliditat científica es in-

(1) *Mystica Theologia Divi Thomæ... Augusta Taurinorum 1890*, Dos volums.

duptable que constituexen un dels mes notables monuments de la Teologia mística.

En aquests temps de pestilencia d' idees en que la amor ó la originalitat porta fins á la vulgaritat y á la estravagancia, potser Fra Tomás de Rocaberti seria titllat de que generalment s' aprofita de la doctrina dels altres adequant-la á les circumstancies, mes d' aixó ell se 'n gloria y diu com Sant Geroni, prenentho per lema, *numquam... meipsum magistrum habui*, y 'l no ser mestre de si mateix, lo talent de entendre, reproduhir y aplicar la ciencia y la experiencia dels passats á la generació present, en Teologia sobre tot, es la millor de totes les esclencies, y en la teologia dels místichs encara de mes evident necessitat puix aquests per natural temperament cercan vies noves, procediments estranys, illuminacions personals, y solen patir d' intemperancia d' esperit.

Encara que al esser elegit Mestre general de tota la ordre la feyna se li multiplicá en una proporció extraordinaria, no dexá la ploma. Lo Echart diu que escrigué moltes lletres encéliques, es á dir, á totes les provincies de la ordre, que desgraciadament no havem pogut veure; mes lo que distingeix son generalates la activitat de son zel. Se fixa principalment en les missions y en los estudis. Fomenta aquelles en lo Nort d' Europa ahont la heretgia protestant dominava, y les esten en les Indies orientals y occidentals; durant aquell temps examina, aprova y dona autoritat als estatuts y reglaments de la célebre escola parisenca dels Jacobins. Pren part en un episodi interesantíssim de la historia eclesiástica d' aquells dies. Lo Pontífice Clement X anomená Cardenal á un jove frare de vint y tres anys, piadosíssim y sabi professor de filosofia, lo Pare Vicens dels Ursinos, qui al tenirne noticia en lloch d' anarsen á Roma á rebre les insignies de la dignitat se retirá á Bolonia á pre-

dicar la Quaresma. Lo Papa espedeix un bellíssim Breu en lo qual alaba la modestia y amabilitat del jove religiós, però li mana que accepté lo capell roig y la pórpora romana que *plaudente universa urbe*, diu, li havia concedit, induhintlo suaument á presentarse. Lo nostre Rocaberti es qui dú lo Breu al modest religiós y qui 'l conduceix á Roma, ahont ab lo temps s' havia de seure en la càtedra de San Pere, essent mirall de pietat, de virtut y d' apostólica enteresa, y en aquells temps tan difícils respectat de tots, ab lo nom de Benet XIII.

Mentres fou provincial y general treballá ab grans dispendis y activitat en moltes causes de canonisació de personatges de interessant historia. Del Pontífice Pio V; de la verge americana Rosa de Lima, primera flor de santedat en la América meridional; del insigne doctor germánich Albert Magno; de diferents altres sants y en particular del valenciá Lluís Bertran, evangelisador de la América, de poch descuberta, sant de qui fou molt devot lo nostre Rocaberti y procurador de la causa de la seva canonisació. En lo *Lumen Domus* del Convent de Santa Caterina mártir de Barcelona, ó sia en sa crónica doméstica, hi ha una nota que diu que 'l Provincial Rocaberti rebé, estant en dit convent, carta del Mestre general de Roma en que li dava conexement del decret de canonisació. Fra Tomás á les hores feu estampar la carta pera escamparla, maná tocar trompetes dalt de la Iglesia, feu ventar les campanes, disposá una solemne festa religiosa y com era pels vols de Nadal maná donar turrans y neules als frares en lo Refetor.

A l' any 1676 Carles II lo proposá pera Arquebisbe de Valencia, però lo Papa Ignocenci XI acceptant ab satisfacció la persona volgué no obstant, encara que fos consagrat arquebisbe, no dexás la direcció de la orde de Frares Pre-

dicadors fins que 'l Capítol general li hagués designat successor, espedint á aquest fi una butlla ahont se veu la confiança y amor que 'l Papa li tenia. Havent quedat elegit successor seu pel magisteri general de la Ordre de Predicadors en lo Capítol celebrat en 1677, lo ilustríssim Rocaberti dexá la ciutat eterna pera anarsen á la capital de la seva diócesis començant axí una nova é interessant etapa de sa fecunda vida.

Valencia encara avuy recorda lo Pontificat de 'n Rocaberti. Lo edifici anomenat Sant Pio V, actualment hospital militar, y que ell dedicá á Seminari de moralistes, á la altra banda del riu y en lloch pintoresch, es un monument de sa magnificencia de princep que en vida manifestava ab sa gran misericordia envers los pobres (*quibus omnia erogabat*) als quals tot ho donava, diu un calificat contemporani seu (1). D' ell se pot dir *dispersit dedit pauperibus*. Les obres que ell editá costaren un capital. Ademés de les dues citades publicá los sermons de Sant Vicens Ferrer, los de Sant Lluís Bertran, quatre volums *De gratiæ auxiliis* de Tomás de Lemos, qui fou un dels atletes en aquelles famoses disputes entre jesuites y dominicans sobre la qüestió de la Gracia, los vintisis volums d' obres de sa tia sor Hipólita, y havent sigut titllades per la Sagrada Congregació del Index se disposava á reimprimirles ab les necessaries espurgacions quan Nostre Senyor se 'l emportá; los Comentaris del nostre ilustre inquisidor, un dels escriptors catalans de mes resonancia en l' estranger, per son interessant *Directorium*, Fra Nicolau Eymerich, als quatre Evangelis y á les epístoles de Sant Pau; la *Biblioteca dominicana*, llibre bibliográfic que dexá inédit son autor lo Pare Ambrós d' Altamura y que 's publicá á instancies de

(1) L. P. Lluís de Barutell y Eril, *socius Mag. Gen. Bibliotheca Maxima* v. 21.

D. Tomás de Rocaberti; los tres grans volums *in folio* de sa obra *De Romani Pontificis auctoritate*, que estampá posant la imprenta á casa seva meteix, *in palatio archiepiscopali*, com diu la portada del llibre; los vintium volums *in folio* de la *Bibliotheca maxima Pontificia*, que feu estampar á Roma, y que segons lo *Lumen Domus* de Santa Caterina costá quaranta mil escuts. Aquestes publicacions son monument no sols de sa liberalitat y magnificencia, sino també además de la amor que portava á les coses literaries. En lo Prólogo de sa gran obra, ell, l' Inquisidor Rocaberti, se pregunta si es útil la publicació de nous llibres, y apesar de que sent fundament la poesia de la antiguitat, de la seva amor á la Tradició y de que se opósava allá meteix á novetats perniciosas, no obstant ab superior criteri y seguint son sistema de respondre y resoldre les dificultats ab paraules y sentencies dels antichs sabis, satisfá á la pregunta ab les següents nobles paraules de Plinius (Lib. 6. Epíst.): «Soch d'aquells, diu, que admiro als antichs, mes no com quiscuns qui menyspreuan los ingenis dels nostres temps, com si la naturalesa ja gastada y feble no paris digne de llohança.» Aquesta sentencia y aquella liberalitat lliteraria deurían tenirles presents molts escriptors anti-inquisitorials. Sens Rocaberti, qui les enclogué en la *Biblioteca Pontificia*, notables obres teològiques, algunes inédites y altres raríssimes, s'haurían perdut.

Y no cregau que'l nostre gran catalá, Inquisidor general d'Espanya, fos exclusivista en ses coleccions, lo meteix admet, com veurem, les obres dels escriptors de sa escola, que'ls de les escoles contraries, esposa les doctrines dels adversaris ab lleyaltat, y mentres los galicans, capitanejats per Bossuet, y lluytant, diuen ells, per les llibertats de la Iglesia Galicana, condemnan les obres de'n Rocaberti á una proscripció infamant, aquest qui lluyta per la autoritat se

contenta ab la controversia teològica. Antinomia que ha arribat fins al lliberalisme modern, descendent directe en sa forma política y per la via evolutiva, de les llibertats de la Iglesia Galicana (1).

Havem dit que l'insigne Arquebisbe de Valencia era un caràcter y un talent essencialment pràctich, y peraçò es de saber que no conceptuant que les controversies y les publicacions literaries d'un interès general fossen suficients pera cumplir sa missió Pastoral, la governació de les ànimes era lo principal obgectiu de la seva vida. L'exemple que donava era edificant. Aristócrata per naxement en son govern practicava la màxima democrática y eclesiàstica d'escullir als millors pera'ls llochs mes eminents, sens consideracions personals ni de classe, cosa que en la pràctica sempre resulta difícil y mes en aquell temps tan plé de preocupacions nobiliaries; havent trencat desde jove los llaços que l'unian al sigle pera seguir al pobret Jesús (diu lo Mestre Lluís de Barutell), portá sempre una vida rigurosament ascética. May dexá la pietat y la devoció que no sols ell personalment practicava, sino que estenia al seu poble; axí en la ciutat de Valencia fundá abans que existís en lloch mes d'Espanya, lo Jubileu anomenat *Laus Perennis*, ó sia la Esposició de les Quaranta Hores. Sota del hàbit arquebishal portava á la pell la aspra túnica de llana de la seva ordre, usava cilicis, y'ls dimecres y divendres no s'alimentava mes que de pa y aygua. Lo zel per la disciplina

(1) La portée politique de la Déclaration de 1682, dit Louis Blanc, était immense. En élevant les rois audessus de toute juridiction ecclésiastique en déroband aux peuples la garantie que leur promettait le droit accordé au souverain pontife de surveiller les maîtres temporels de la terre, cette déclaration semblait placer les trônes dans une région inaccessible aux orages. Louis XIV y fut trompé... Le moment vint en France où la nation s'aperçut que l'indépendance des rois, c'était la servitude des peuples. Alors la nation se leva indignée et l'excommunication fut remplacée par un arrêt de mort. (Louis Blanc. Hist. de la Rev. Franc. t. 1, pag. 252 apud Darras, vol. 37).

clerical y cristiana lo mogué á celebrar Sínodo, lo derrer celebrat en la Diócesis valenciana fins á nostres dies, regintse fins ara per les seues sinodals lo clero d'aquella important Iglesia.

Fou dues vegades Virrey de Valencia *Martem et Minervam in unum adstrinxit*, diu un contemporani seu, y no obstant quan se dirigia al Mestre general de la seva orde li escrivia agenollat. La seva fama era universal. Carles II lo nomená Inquisidor general, y en la carta particular, copiada en la Crónica doméstica de Santa Caterina, en que lo Secretari del Rey li feya á saber la seva nominació li diu que en ella «me manda S. M. asegurar á V. E. solamente ha intervenido la gran justificación de S. M. y su Real propensión á la persona de V. E. fundada en el justo concepto que se merece V. E. por sus muchas prendas, igual amor y zelo á su servicio.»

Y aquí es ocasió de desfer un fals concepte del historiador Don Modest de Lafuente, qui tractant de la trista época de Carles II y de la creencia de que aquest monarca estava maleficiat, y de les peripecies, intrigues y confusions que ab motiu d'açó, y relacionades ab la successió de la Monarquía, esdevingueren, diu: *Era Rocaberti más fanático y crédulo, que avisado y docto.*

En primer lloch aquest judici del historiador evidencia que sols de nom conexia al insigne Rocaberti, qual fama de ilustració es testificada per tots sos contemporanis, pel meteix fet del Parlament de París al condemnarlo, per Bossuet qui, com veurem després, pera contestarli escriu la obra que ha sigut la forma substancial del Galicanisme, per Roma que'l posá á les estrelles, y pels nostres escriptors, sobretot Caresmar, qui s'estranyava de que'l Pontífice Romá no l'hagués creat Cardenal.

Lo meteix Lafuente confessa, y es sabut de tothom que

te alguna ilustració, que en lo sigle xvii fou general la afició als exorcismes y la tendència á estendre molt la influència maléfica del diable. Al Nort y entre'ls protestants, més encara que al Mitg día y entre'ls catòlics, la superstició abundava. Lo meteix Rocaberti en la obra *De Auctoritate Romani Pontificis* dedica un capítol á desfer la doctrina d'un escriptor protestant, qui afirmava esser nigromancia la influencia forta que Sant Gregori VII exercí sobre la Cristiandat ab motiu de ses lluytes ab l'Emperador germánich; mes d'ell, d'en Rocaberti, en sos llibres no havem vist que's manifestás una tal credulitat, que fins existint no seria senyal de ignorancia. Luther no era cap ignorant y 's preocupava molt ab les influencies diabòliques; la Iglesia catòlica admet aquest fet y'ls llibres sagrats dels cristians lo relatan; los espiritistes en nostres dies en les ciutats mes famoses n'abusan d'una manera llastimosa tenint fins la seva representació literaria en la premsa europea contemporánea. Lo meteix Lafuente explica que les malalties del Rey eran estranyes y misterioses. Que en temps de Felip IV, ab motiu del favoritisme del Comte-Duch d'Olivares, corregué també entre'l poble la noticia de que estava lo Monarca maleficiat; que essent Inquisidor general Valladares, abans de'n Rocaberti, s'havia tractat en lo consell de dit tribunal, de si'l mal de Carles II era d'origen diabòlich, que aquest monarca preocupat per tal idea, cansat sens dupte dels seus mals incurables, ni mes ni menos de lo que fan molts malalts ilustrats del sigle xix y farán també los del sigle xx, lo meteix si domina la democracia que la aristocracia, tan si hi ha república com si hi ha monarquia, cercava en lo misteri dels esperits la curació dels seus mals. Ab aquest fi lo Rey demaná confidencialment al Ilustríssim Fra Joan Tomás de Rocaberti, que fes averiguacions sobre de sos malefícis, y en efecte, se des-

pren del procés que's formá d'aquest assumpto, segons testimoni de Lafuente, que l'insigne arquebisbe é inquisidor, prengué part activa junt ab lo Pare Froilán Díaz, confessor del monarca, en exorcismes y conjuracions pera deslliurar al rey de ses malalties que's pensavan eran originades per la mala influencia del diable.

Les ambicions cortesanes, les passions polítiques y les rivalitats personals agravaren aquest succés y lo enverinaren fins al punt de que mort lo senyor Rocaberti al cap de molt poch que s' havian començat los exorcismes, lo Pare Froilan Díaz, home de molta virtut y pietat, segons confirma lo meteix Lafuente, fou tancat á la Inquisició á pesar de ser evident que si en dit religiós hi podia haver engany y error, de cap manera hi havia heretical malicia, ó contumacia.

Mes importancia que 'l fet dels exorcismes de Carles II, bescantat principalment per la lleugera lliteratura artistica, tenen les ambicions, intrigues y conjuracions cortesanes y diplomátiques escitades per la preocupació general de la successió á la corona. L' historiador Lafuente diu que 'l partit francés s' havia fet seu al inquisidor Rocaberti, mes sens entrar en la qüestió direm que ni tenia motius d' ésser complacent ab los francesos, ni de fet los tenia complacencies.

En efecte, quan era noy vegé son castell payral en poder de ells; esent frare en lo convent de Tortosa, quan entraren á la ciutat, fugint de ells tingué que anarsen á Mallorca y després á Italia, no tornant á Espanya fins que ells ne isqueren, y mentres hi havia á la cort de Madrid grans conjures diplomátiques y cortesanes entre 'ls partidaris de les diferentes nacions, y la influencia francesa dirigida per Lluís XIV era mes viva en la capital d' Espanya, en la cort francesa lo Parlament de París condemnava la obra den

Rocaberti entre altres rahons que després veurém, per que fou composta *ex professo* en contumelia del nom francès (1).

¿Cóm se poden armonisar, donchs, la opinió del historiador Lafuente ab la indestructible realitat dels fets?

Lo induptable es que en Rocaberti estava quiti de passions polítiques y mundanes; á Roma essent general de la seva ordre, á Valencia assegut en aquella Seu arquebisbal, á Madrid exercint l' alt ofici de Inquisidor general, lo meteix en les seues obres literaries ó teològiques, que en les seues accions governatives, fou sempre hu lo móvil y direcció de son esperit: coneixia les inclinacions de la política dels estats d' Europa y principalment de França, y que després s' estendria á les demes nacions, envers lo cesarisme; veyá y tocava símptomes cismátichs en lo poder polítich, descobria com la vaga silueta de Nabucodonosor qui s' atañava envers aquestes terres lliures d' Occident, ahont los homens may han volgut regonexer pera Senyor de ses conciències més que al meteix Deu representat per son pacífich sacerdocí, y se constituí heraut y atleta del Summo Pontificat y de ses divines prerogatives; sentia y plorava com la Europa s' anava desfent perque 'ls governs dels reys, no 'ls pobles, trencavan lo vincle d' unió que lligava abans á totes les nacions civilisades, veyá desaparèixer un dret públich, que com ell diu alguns cops, feya mil anys que durava, constituint una entitat cosmopolita qual venerable Cap donava unitat á diferents pobles sens que aquests perdessen la seva llibertat, presenciava l' enderrocament polítich de la Cristiandat y per açó emmatllevant les paraules d' Homer deya:

*Non multos regnare juvat: Rex unicus esto,
Unicus et Princeps, etc.*

(1) Mémoire de Mr. Benigne Bossuet etc., vol. 9.

Aquesta fou la missió de la seva vida y la que donarà d'esser á aquest estudi. La seva lluyta sos contemporanis la comparavan ab la dels Titans quan volían escalar lo cel, puix aquí se tractava també de lluytes de gegants qui opugnavan lo celestial castell de la Cátedra Romana. Com los héroes providencials, Fra Tomás de Rocaberti fou també pronostigat. Nicolás Antonio després de dar compte de les seves dues obres ascétiques, úniques á les hores publicades, escrites en la primera part de la seva vida, afegeix que d' ell hi ha que esperar coses majors; lo jesuita olotí Marcillo ne parla com d' una gran esperança, y Fra Lluís de Barutell y Eril, soci del Mestre general de la Orde, al escriure á Roma la nota necrológica d' en Rocaberti, al planyerse de que s' haja apagat *præclarissimum Hispaniarum lumen*, explicant les grans virtuts y qualitats que desde jove ornavan al qui fou lo darrer Rocaberti, l' últim descendent directe d' aquell ilustre y antiquíssim llinatge (1), diu que ja á les hores manifestavan que estava cridat á coses grosses (*ad magna vocatum ostendebant*).

II

Era una cosa molt grossa també lo galicanisme, tan religiosa com políticament, encara que quan lo tractavan homens de talent, sobretot lo genial Bossuet, prengué

(1) Lo *Lumen Domus* de Santa Caterina al donar compte dels funerals celebrats per en Rocaberti (vol. III, pag. 606) ab lo laconisme natural tractantse de un frare, qui no era *fill* d' aquell convent diu: «catalá y germá carnal del últim comte de Peralada... prengué l' hábit en lo convent de Girona y després per ocasió de las guerras del any 1640, se afillá en lo convent de Predicadors de Valencia. Fench religiós y prelat exemplar»...

formes de moderació filosòfica. Lamennais deya que 'l sistema galicà, que les quatre proposicions de 1682, consistien en creure lo menos possible sens esser heretge, pera obehir lo menos possible sens esser rebelle. Lo moviment absolutista, la atribució de facultats eclesiàstiques al poder civil, lo cesarisme, aparagué en la Europa, fael guardadora de la llibertat de la consciencia cristiana, ab l'entusiasme per les lleys romanes, ab la admiració pel gran poder imperial ornat y adulat per la lliteratura clàssica, pel ministeri dels llegistes. Los pobles quan han arribat al zenit de la seva gloria mundana cobejan una manifestació esterna de la seva grandesa; potser trobariam en la carrera de la potencia humana moltes d'aquestes fites manifestatives d'ambició y de inflamament prontament esvahit. Los fills de Noé bastint la torre de Babel, la potencia del monarca dels assyris erigint la colossal estatua d'or de Nabucodonosor, la gran federació americana ab la immensa estatua de la Llibertat iluminant al mon. La monarquia francesa espléndida, ilustrada per les armes y les lletres, abraçada de veres ab la Fé catòlica, però sempre ab instints dominadors, volent esser lo que manifesta son nom y son símbol (*gallus*) lo gall, qui domina als altres, congriava ja d'anys dins de son sí aspiracions regalistes: la soberania ómnipotent, somni també dels lliberals parlamentaris d'anys enrera, que ara ho es dels socialistes sectaris, y que constitueix en bons principis cristians lo que 'ls antichs teólechs ne deyan *peccatum paganitatis*. Los llegistes francesos sómiaren una monarquia típica, un poder real que tot ho tingués, que no hagués de menester á ningú, complerta, y per açó deyan: *la corona de França es rodona*, principi no pueril com sembla á primera vista, sino símbol d'una autoritat á qui res falta y que 's basta á si metexa.

Agafats ab tal sentència los llegistes interpretant la am-

bició de Lluís XIV, y ab la habilitat que sol distingir á la gent de curia pera anar filant la corda ab que després lligarán, aprofitantse d' un privilegi antic concedit als monarques francesos per la Iglesia, de que durant la vacant en alguns bisbats ells poguessen provehir los beneficis y prebendès, declaran absoluta la potestat del Rey de França en aquesta materia, com dret inherent á la corona, y per lo tant posan á la seva má tota la elecció y provisió del personal eclesiástich. A les hores lo clero francès doná l' espectacle abominable d' una covardia y d' un servilisme que provan evidentment que havia perdut l' esperit del Evangelí. Sols dos bisbes s' alçaren contra tal abús, y encara l' hu d' ells, lo de Pamiers, fou castigat durament, y quan mort ell fou electe Vicari Capitular un dels canonges regulars d' aquella Seu, qui seguí la conducta digna del bisbe difunt, se contemplá la ignominia de que 'l perseguís son metropolitá, lo arquebisbe de Tolosa, y de que 'l Parlament d' aquesta ciutat lo condemnás á esser cremat en efígie, com en efecte axí se practicá, ab gran escándol dels católichs de bon seny, qui veyan la prevaricació de tanta part del clero francès, que si be conservava los bons principis, los sacrificava als peus del ídol omnipotent del Estat.

Y com un abim crida un altre abim y 'l desenfré de la ambició no para fins á obtenir lo total domini, pera ofegar les protestes del Papa y traure autoritat á les seves paraules, aprofitant rancunies de bisbes, servintse de les traces de magistrats, en pàrticular del canceller Le Tellier, pare del Arquebisbe de Rheims, alegant los noms seductors de la dignitat de la monarquia, de la autoritat real y de les llibertats de la Iglesia galicana, lo día dinou de Mars de 1682 vuyt arquebisbes, vint y sis bisbes y trenta préveres teólichs reunits per manament del Rey, (*de mandato regis con-*

gregati) com en los temps dels emperadors cismàtics bizantins, firman la famosa Declaració y'ls quatre articles que tenen per objecte disminuir la potestat pontificia y augmentar la potestat real, y que substancialment declaran que'ls reys y prínceps en les coses temporals ni directa ni indirectament venen per ordenació divina subjectes á la potestat eclesiàstica, y que tampoch, ni per la autoritat de les claus de la Iglesia, ni directa ni indirectament, poden los súbdits esser rellevats de la de la obediencia, ni desferlos del jurament prestat de fidelitat; que l'us del poder apostólich ha d'esser moderat ó regit pels canons, pels estatuts, per les costums y regles establertes, y que en les qüestions de fe lo judici y decret del pontífice no es infalible sinó quan ha obtingut lo consentiment de la Iglesia.

La *Declaració* y'ls articles de 1682 son la gran humiliació de Bossuet, lo famós teólech é historiador, puix son obra seva. Lluís XIV no fiantse de Le Tellier, arquebisbe de Rheims, ánima de aquella Junta, volgué que hi assistís Bossuet. Contra la voluntat del de Rheims, Bossuet no volia que's tractás de la autoritat del papa, ó á lo menos ho volia allargar y demanava que's consultás la tradició; però l'Arquebisbe de París alegá que's tardaria massa y demaná á Lluís XIV que apretás la seva influencia sobre dels Prelats. Aleshores lo bisbe de Tournay rebé l'encàrrech de formular les proposicions y haventho fet no merexeren la aprovació; per fi Bossuet se veu obligat á ferho y ell, lo gran talent y de veres amich de la Iglesia, ell qui es gran mentres no está baix la influencia de Lluís XIV, á qui solia anomenar *Louis le grand*, pugna ab si mateix, se contradíu y pera donar gust al monarca afligeix á tota la Iglesia catòlica posantla en un dels majors conflictes que ha passat en tots los temps moderns. Encara volían, afegeix

l'autoritat Fleury (1), de qui trayem aquestes notícies, que parlás de la apelació del papa al futur consili, però Bossuet s'hi negá.

La forma de conciliábul que prengué aquella junta de prelats, les proposicions donades com si fossen canons, (*hæc sancienda et declaranda esse duximus*) y tot açó no sols sens convocació canónica ni autorisació pontificia, sinó ab ayre de adversitat contra Roma, lo fet de manar lo Rey que la doctrina contingudá en la Declaració y en los articles fos obligatoria á tota la Nació sens permetre que fos contradita, lo parlament de París, que no havia volgut rebre lo Concili de Trento, posant la declaració y 'ls articles en son registre com á norma pera son régimen polítich, los planys tristíssims del Papa sobre la direcció que prenía la nació cristianíssima sublevaren la consciència de la Europa católica, feriren la ánima de cer del nostre ilustre Rocaberti, escitaren la seva enérgica fé, y ab un vigor y activitat verament catalanes alçá un sometent teològich contra dels galicans, essent ell sens dupte lo cabdill més ilustre d' aquella creuada en defensa del pontificat, lo erit més enérgich contra la forma de religió á la russa que amenaçava estendres per tot Europa, ab la gloria insigne de que al cap de dues centuries exiria l' escriptor francés més genial de son temps, lo comte de Maistre, qui seria un ressó de la seva veu y una ratificació solemne y acceptada de les seves doctrines á leshores tan ferament combatudes. Lo Comte de Maistre contemporani de la Revolució francesa, que fou la evolució del escés monárquich al escés popular, vegé l' enderrocament de la Iglesia galicana, y sos immortals escrits son lo plany profétich sobre 'ls pecats del galicanisme que tan contribuiren á aquella gran desolació;

(1) Apud Darras, vol. 37.

Fra Tomás de Rocaberti era lo vident qui al sentir la sotragada que la Iglesia y la societat rebían del escés monárquich, pressentí la desfeta social que havia de venir constituintse ell heraut contra les estralimitacions monárquiques en materia religiosa.

III

No n' hi havia pas cap mes en aquell temps tan apropiat pera fer la enquesta al galicanisme com lo catalá Fra Tomás de Rocaberti. En sa vida práctica, en son procediment governatiu, havia demostrat una independència que contrasta ab lo servilisme dels prelats francesos envers lo poder real.

També á Espanya s' hi havia ficat un esperit similar al dels galicans encara que aquí quedava mes cohibit porque lo cos polítich tenia una sanitat major que á França. Lo sigle xvii, diu l' eminent Menéndez y Pelayo (1), fou lo sigle del regalisme per escelencia; teóricament s' anava formant la escola que després en la centuria següent, agravada per la significació y la procedencia del senyor rey Don Felip V, havia d' acabar manifestant preferencies cismátiques; y pera sostenirse tal escola, diu lo alegat escriptor, tenia á son servey la ciencia dels llegistes, enamorats del govern absolut y pera 'ls quals era máxima alló de que la llei es la voluntat del príncep, essent una especie de sacrilegi lo judicar de la seva potestat. «En aquell primer bull de esperit regalista no faltaren veus qui s' atreviren fins ab la

(1) Historia de los heterodoxos, vol. III.

Inquisició..... La magistratura secular era generalment enemiga de les immunitats y exencions del sant ofici com ho demostra clarament la célebre consulta de 12 de Maig de 1693, dirigida á-D. Carles II per una junta magna de consellers d' Estat, Castella, Aragó, Italia, Indies, Ordres militars é Hisenda», y qual obgecte real era reduhir la jurisdicció del sant ofici. Parlant d' aquesta junta relatada per en Menéndez, Llorente en la Historia critica de la Inquisició d' Espanya, hi afegeix que 'l comte de Frigiliana, conseller d' Estat, demaná que s' obligás als inquisidors á donar comptes dels bens del sant ofici, y que 's declarás que les confiscacions fetes per aquest tribunal corresponian al fisch real com les dels altres tribunals, lo qual no reexí, segons testimoni del meteix Llorente (1), per la forta oposició moguda per Fra Tomás de Rocaberti.

Y encara que 'l nostre principal propòsit es fer conèixer lo criteri, l' esperit, y la conducta del nostre ilustre pay-sá en la lluyta galicana, com en ell-hi ha una perfecta correlació entre l' intern procés de ses idees y la dramática de sa vida estèrna, volém contar un episodi de son govern en la diócesis de València, que demostra lo tremp de son esperit enardit en lo sosteniment del dret, y recorda la qualitat que 'n Lacordaire compta que tenia lo fundador d' abdos, lo gloriós Sant Domingo, qui encara que tenia un cor afectuosíssim may dexava passar una infracció de la ley sens que li aplicás lo corresponent càstich.

Éssent virrey de Valencia lo duch de Veragua y governador de la ciutat lo marqués de Villatorcas, succéhi que un frare del convent de Sant Agustí se doná á la vida del bandoler y degué esser tan arruxat y apropòsit per aquell malvat ofici que molt aviat fou cap de la colla. Les tropes del

(1) Vol. iv, cap. 39, art. i y ii, edit. Francesa.

governador un dia agafaren á dit frare portantlo á les torres de Serranos; y reunint lo governador als magistrats seculars y precipitant lo procés, apesar de les reclamacions enérgiques del arquebisbe qui demanava al reo per esser de la jurisdicció eclesiástica, fou condemnat á pena de mort al meteix dia aparexent l'endemá penjat al defora de la rexa d' una de dites torres.

No era lo senyor Rocaberti home pera dexar passar una tal conculcació del dret públich vigent, ni tan extraordinaria y pública estralimitació del poder real.

Ab la seva extraordinaria activitat y 'l conexement que tenia del dret obtingué la destitució del duch de Veraguas; y fulminant sentència d' escomunió contra lo Marqués de Villatorcas no la li alçá fins que l'aristocrátich senyor consentí en presentarse en públich devant del arquebisbe, agenollarse á sos peus nú de mitg cos per amunt y en rebre les dexuplinades del prelat.

A nosaltres los homens de les derrerries del sigle XIX, qui vivim mes dels sentits que no pas de la inteligencia, potser nos semble duresa de cor lo tal rigor del arquebisbe Rocaberti, y no obstant consta la seva bondat y misericordia, y regoneix en la seva obra que 'l govern eclesiástich ha de distingirse per la pietat; mes los homens possehits per grans ideals; en qui domina sempre la alta pensa, qui van directament al compliment d' una missió, los temperaments de cer, avuy tan escassos, mantenen los principis fins en contra de sí metexos, y la sensibilitat mes esquisida sempre de naturalesa animal, se sacrifica davant de la idea que es de naturalesa divina, perque en l' ordre absolut de les coses lo principi, la idea, la veritat, sobre de la qual ha de reposar lo edifici de la societat humana perque se mantinga equilibrada, es com l'astre del sol que ha de desfer los núvols y les boyres de les passions, prevaixent sobre de tot.

Al ilustríssim Rocaberti li quadra lo que de son patró es-
crigué lo Dant Alhigieri:

..... l' amoroso drudo
Della fede cristiana, il santo atleta,
Benigno à suoi, ed a' nemici crudo, (1).

Ab aquesta energia, però ab gran modestia, se presenta à la lluyta davant dels galicans dirigits pel bisbe Bossuet, famós en tota la cristiandat per son talent y doctrina, y sostinguts y dominats per Lluís XIV lo monarca mes poderós de la Europa. Publicá los tres grans volums *in folio*, *De Romani Pontificis auctoritate* y justifica lo presentarse davant de gent de tanta erudició porque es bisbe, y 's creu obligat á anar á la defensa del pontífice com en les diferentes crisis porque ha passat la Seu apostólica ho han fet los prelats. Que 's presenta á sos ulls un espectacle semblant al de Gregori VII, quan aquest se quexava de que 'ls prínceps temporals en lloch de cercar la honor de Jesucrist tractavan à la Iglesia com á vil esclava, atents sols á satisfacer ses concupiscencies, y que 'ls sacerdots y prelats oblidantse de la Lley divina y de les ànimes que tenian á son càrrech, no 's cuydavan mes que de fer servir les dignitats eclesiàstiques pera resplandir de mundana gloria, y s' aplicava á sí meteix, com á bisbe, aquella sentència de la divinal Escriptura: (*usque ad mortem certa pro justitia*), combat per la justicia fins á morir. Regoneix que al escriure la obra se posa entre 'l foch y la espasa, que s' alçarán contra d' ell molts de contraris, però que no tém als reys davant dels quals ha de parlar, ni als calumniadors qui exirán, sinó á la seva propia deficiencia porque 'ls llibres que fem, diu, encara que sian mal escrits nos afalagan y enganyan; que per açó los

(1) Par. 12.

dedica á Ignocenci XII peraque ell los corretgesca com vulla y perque axí fá lo que sempre han fet los Prelats católichs, y lo que feu la meteix Sant Pau, fins després d' haverse trobat voltat de llum celestial, qui consultá sa doctrina ab lo princep dels apóstols Sant Pere:

Precedeix al cos de la obra un llarch é interessant Prefaci ahon manifesta que 's posa á escriure pera defensar la veritat é impugnar á les sectes que invadexen y volen corrompre lo domini d' aquella. Que la situació de la França lo afligeix profundament, puix al cap d' alguns anys d' haverse publicat documents autorisats contenint la doctrina galicana, aquesta no sols no es contrariada, sinó imposada pel poder real, y ensenyada en les Universitats.

Parla reverentment del rey estranyantse de que ab aquests assumptos eclesiástichs vulga disminuir la gloria del seu nom, que s' havia guanyat ab fets preclaríssims, fa memoria dels antichs reys de les Galies tan devots de la Santa Iglesia romana, contrastant ab lo fet actual de la regalía en virtut de la qual lo monarca, com per dret propi, se fica á conferir les prebendes y dignitats eclesiástiques, é impedeix als pòchs prelats qui s' hi resistexén lo recurs á la càtedra pontificia. La potestat civil se porta d' una manera desastrosa, se apodera de les rendes, confereix les prebendes á clergues cortesans sens tenir en compte ni sa doctrina ni ses costums, ni 'ls altres requisits canónichs, confonentse l' estat secular y l' estat eclesiástich. Que perque no 's diga que exagera les coses, traslladará lo que diuen los documents oficials. Aleshores alega lo bellíssim breu pontifici de 1678 endreçat á Lluís XIV, en que 'l papa fa veure al monarca francès com es contra dret la seva pretensió, que aquesta donaria per resultat la confusió entre les coses sagrades y les profanes, treta la paret mitgera que manté la separació deguda; y que sempre y en totes époques s' havia usat la ape-

lació dels bisbes á Roma en contra dels seus metropolitans. Y tenia tant motiu de queixarse dels metropolitans, que en Rocaberti relata lo fet escandalós d' imposició á força armada d' una intrusa per abadessa en lo monastir de Santa Clara de Tolosa resistintshi obertament les monges; de lo qual en un breu Ignocenci XI també se plany extranyantse de com l' arquebisbe y altres persones il·lustres pogueren contemplar sens protesta aquest horrible espectacle castigat ab tantes censures, ab escándol de la ciutat y del bon poble de les Galies.

Vejám ara, diu Fra Tomás de Rocaberti, com lo clero galicá y 'ls seus prelats se portaren en la defensa dels drets pontificals, é inserta les proposicions de 1662, que no obstant del decret de Parlament no 's portaren á la práctica; y després les del 1682 ab lo decret real declarant que ningú tan secular com eclesiástich podia impugnarlos, ni ensenyar lo contrari de lo que en ells se contenia, y dirigintse (y tot lo que anam dihent son paraules testuals seves) als notabilíssims prelats ab que avuy floreix la Galia, los diu com se compren que no hajan resistit ab ánimo invicte unes proposicions contraries á la fe de la Iglesia.

Com entre tan gran número de Prelats no s' haja escrit ni una sola carta defensant la autoritat pontifical de tantes maneres vulnerada, y 'ls recorda com ja Ignocenci XI (*in pontifitio Diplomate ad Galliarum Regem directo, anno 1673*) los posá l' exemple del antich clero galicá, qui fins á les hores havia guardat la llibertat de la paraula, no tement res, ni esperant res, fora de Deu. Y cercant exemples aplicables al clero de França alega la autoritat de Celestí I, qui, parlant com proféticament, á uns bisbes de la Galia los deya: tinch por de que aquest çallar no sia connivencia, perque en aquests casos lo silenci es sospitos. ¿Qui apartará

al rey, diu en Rocaberti, de aquesta falsa doctrina, segons calificació pontificia, si no ho fan los bisbes? Açò es, afegeix Rocaberti, lo que devían fer aquells prelats tan eminents en doctrina y santedat, que 's reuniren en la junta parisenca.

Y no es excusa lo que diuen los prelats francesos al papa, que tal feren per temor que tenían de les penes, perque com los respongué Ignocenci XI, quan los sacerdots de Deu se dexan dominar de la pòr, may son aptes per lo escels y arduu; y vosaltres ab esperit pastoral y humilitat de sacerdot (son encara paraules del papa) devíau defensar la causa de la Iglesia davant del rey, instruir la seva conciencia en aquest assumpto fins ab lo perill de que l' ánimo real s' irritás contra de vosaltres, perque á les hores cada dia, al parlar ab Deu en la salmodia, poguesseu dir sens avergonyirvos, aquelles paraules de David: *Mostraré als reys los vostres testimonis sens confondrem.*

Retraula exemplaritat dels dos únichs bisbes francesos, qui s' alçaren obertament contra del galicanisme y recorda les llohances, que al de Pamiers dirigí Ignocenci XI, perque en aquells temps tan difícilissims Deu havia suscitat en dit regne un sacerdot fael, qui en la comuna consternació del esperit, y en lo silenci, com'trompeta havia alçat lo crit. Y ell, en Rocaberti, al escriure en defensa del pontificat perque s' hi creu obligat per son carácter episcopal, se fa seves les paraules de Pico de la Mirandola: «escrich aquesta apologia no pera ferir á ningú, ni per acusarlo, sinó pera excusarme á mi meteix del crim de impietat». Y si parlo ab alguna vehemencia diré ab lo antiquíssim y aprobadíssim escriptor y bisbe barceloní Sant Paciá, quan responía al heretge Simpronianus: «dius que m' encench; no hi ha tal. Potser m' escito com la abella, qui devegades ab lo fibló defensa la mel». Se conforma en tenir detractors

perque S. Geroni ja deya que abans de publicarse quiscun llibre, pera fer lo sabi ja hi havia qui 'n feya menyspreu, y 'l nostre autor afirma que en son temps l'afany de reprovar los llibres era tant, que als llibres los hi sucehía lo que als fills dels hebreus que abans de respirar ja Faraó los feya ofegar.

Respon á la dificultat d'haverse ja escrit molt sobre la autoritat é infalibilitat pontificia, y que tal vegada ell falta al símbol de Pitágoras; *no portes llenya al bosch*; dihent que la doctrina católica la vegé l'apóstol Sant Joan en sa visió apocalíptica tancada en lo misteriós llibre dels sagells, y que aquests se deurían obrir segons los temps y los acontexements futurs de la Iglesia; qüestiona ademés, sobre si recorrerà en lo decurs de la obra al subsidi de la literatura gentilica, y ab aquest motiu esposa ab gran llibertat d'esperit lo seu pensament en aquest assumpto, y diu que ell en lo present llibre se 'n valdrá com de la sal pera ferlo mes saborós al paladar del esperit.

Y fineix lo prólech escusantse d'haverlo fet tan llarch, quan ell meteix lo desitjava breu, per la gran gravetat y magestat del assumpto, y per la penuria de noticies que de la historia del meteix se té sobretot en aquests regnes d'Espanya, conclohent ab aquesta sentència de Sant Geroni: *los cans lládran per sos amos, y tu no vols que jo lladre per Jesucrist, (y per son Vicari en la terra)? Morir podém; callar no podém.*

(A)

En sos llibres en Rocaberti recorda la manera dels nostres escriptors juristes, perque en realitat lo que 's proposa lo insigne arquebisbe es fer un alegat de dret en defensa

del pontificat y de ses escelses prerrogatives, y pera provar lo dret fa com los nostres juristes qui acumulavan no sols textos legals, sinó sentencies, consuetuts, decisions, fets juridichs mes que no pas llargues disquisicions teóriques; y axí es que sinó delectavan á lo menos dexavan evidentment demostrada la possessió del dret. Cerca en Rocaberti la ley de la creencia (*lex credendi*) en les entranyes de la societat cristiana, en lo fet social, convoca una reünió general de tots los sigles y dexa parlar á totes les veus, y á les hores practica aquell principi seu: may he sigut mestre de mi meteix (*numquam me ipsum docui*). Axí en lo primer llibre ahon tracta de la infalibilitat del papa fora del concili, després d' assentar les proposicions de les diferents escoles, fixantse principalment en la que diu que 'l pontífice (prescindint de si ell personalment pot ó no incorrer en heretgia) no pot de cap manera definir pera creencia de la Iglesia cosa alguna herética (*aliquid hæreticum*), proposa los textos sagrats ahon constan les promeses de Jesucrist, dona principalment la esposició de Belarmino, y desseguit fá desfilar la llarga professó de la tradició de tots los sigles, lo testimoni de pontífices, bisbes, cardenals, doctors; y com aquesta obra era una immensa obra de polémica, mes que no pas un tractat científich, un alegat de dret ab un fi práctic, la oposició y la contradicció de la doctrina galicana; posa d' una manera mes manifesta lo *factum*, com ell ja diu, dels metexos galicans, quan en aquell propi sigle en número de vuytanta cinch bisbes recorren al papa Ignocenci X demanantli que ab la seva autoritat infalible definesca sobre la doctrina de Janseni, y després de obtinguda la definició en altra carta firmada per trenta dos bisbes (1653); fent notar que suscrivieren aquelles cartes lo Cardenal Mazarino, gran amich del Rey de les Galies y entre cinch arquebisbes lo tan conegut en nostre pays Pere

de Marca, autor de la obra intitulada *Concordia sacerdotii et imperii*, que també galicanejava.

Y pera demostrar mes evidentment com la infalibilitat pontificia ha estat sempre en la consciencia de la Iglesia, álega les consultacions en materia de fé fetes á Roma per totes les iglesies, fins les avuy separades de la unitat, de Noruega, de Rusia, d' Orient, y fent resplandir la seva importancia primaria per la antiguitat y lo explicit dels termes, posa la consulta feta pel nostre arquebisbe tarraconense (any 500) Ascanius al papa Hilari consignant d' ella lo significatiu text: «cercant la resposta allá hon no hi ha cap error, cap presumpció, sinó que tot s' ordena ab pontifical deliberació.»

Alega després lo testimoni d' emperadors y reys ab los testos legals en que regonexen en lo pontífice lo jutge de la fé; y fins dona lo sufragi dels heretges sobre tot de Luther aduhint quatre llochs principals de ses obres é insertant les paraules ab que lo famós heresiarca se espressá en sa carta á Eleó X (*Tom. I Witembergensi Epistola ad Papam Leonem X*): «regonexeré en la teva veu la veu de Cristó que en tu presideix y parla».

(B)

En lo segon llibre apologétich assenta la perfecta constancia dels romans pontífices en la fe vindicantla de les impostures dels heretges y dels seus seguidors. Pera provar la permanencia en la veritat dogmática dels papes en son magisteri universal, discuteix tots los papes contraverbits en aquest punt desde Sant Pere fins los mes moderns, y per la seva defensa, segons son sistema, acut á la tradició, á la doctrina dels doctors, qui en ell aparexen com un riu caudalós y li suposan una immensa erudició y un ad-

mirable conexement de la antiguitat. Quan se topa ab los Centuriadors Magdeburgenses á les hores encara es mes estens y cerca en subsidi de lo que preten defensar, la autoritat dels grans homens, com incidentalment parlant de la veneració de les imatges retrau la autoritat «d' aquell invictíssim Rey de Aragó, Jaume qui (citant á Zurita y á Lanuça) edificá dues mil iglesies essent devotíssim de les imatges.»

Certament que en les qüestions històriques no te sempre una crítica prou fina, cosa que s' explica en primer lloch per la grandíssima extensió de sos escrits, per la promptitut ab que los redactá y per lo tant ab la subsegüent precipitació, y ademés perque, com ja havem insinuat, en Rocaberti era d' aquells homens qui senten pregonament la poesia de la antiguitat, la estètica del temps, l' atractiu de lo vell; cosa que per mes que fins ara, modernament, s' haja considerat qualitat antihistòrica, en la veritat dels fets, en la naturalesa de les coses, es un dels petits racionals engendradors de la historia; y axí en Rocaberti dins de les sues controversies històriques de tanta transcendencia, puix se tracta de materia de fe, fa llargues digresions quan li esdevé algun motiu que li dona lloch. Axí ab motiu d' una epístola de Sant Climent en que sembla que s' aludeix á la pluralitat de mons, tracta dels polos, de si son habitats, dels descobriments fets de noves terres y d' aquella terra encara no prou coneguda que anomenan *Magellanicam*. Y á les hores ab riquíssima erudició s' estent á parlar de la Atlántida aduhint autoritats de Plató, d' Aristótil, de Diodorus Siculus, de Séneca, de Plutarch, etc., pera provar lo presentiment del nou mon manifestant molts conexements geogràfichs, y de literatura antiga, mitg-eval y moderna. Però lo sentiment artístich de son esperit encara se posa mes en evidencia quan li ve

al cas de parlar del *Fénix*, lo bell símbol que de civilisació en civilisació ha passat fins á nosaltres. Aquesta digressió está plena d' exuberant poesia, los testimonis de multitud de poetes que reprodueix constituexen un quasi poema, fins en Pich de la Mirandola produeix lo seu sufragi en favor del Fénix, y preguntantse en Rocaberti si la seva existencia es real, sentència que la unitat d' opinions entre tants sabis fa resoldre que en efecte existeix; axí com lo dissentiment sobre de les qualitats de sa vida semblan indicar que en aquestes hi ha d' haver falla. Estava posat, lo nostre ilustre paysá, á defensar les tradicions divines, però les inclinacions de son esperit lo portavan á sostenir també les tradicions humanes. A la frivolitat contemporánea, lo respecte á les opinions antigues, lo fa riure; però á en Rocaberti, fins quan en alguna ocasió se li troba deficiencia crítica, may se 'l pot calificar de fluix ó lleuger, sempre va acompanyat d' un exércit de sabis qui salvan la seva responsabilitat.

Sens dupte per aquestes digressions que fan mes gustosa la lectura, però que naturalment perjudican la proporció en les formes del llibre Bossuet, ab colérica paraula, lo califica de indigest.

Mes si estensió dona á aquestes digressions que no entran en l' objecte primari de la obra, en lo que constitueix son propòsit, en defensar los actes y doctrines, relacionats ab la infalibilitat pontificia, dels papes qui han sigut impugnats pels heretges, fins á les mes petites acusacions respon, de tot pren acte, no dissimula la dificultat proposada per l' adversari discutint extensament als papes Zephrinus, Marcellinus, Liberius y Félix, dexant los altres pel volum següent; manifestant que acabá d' escriure lo present en lo dia dels Dolors de Maria (6 d' Abril de 1691) y fineix dirigint una fervosa oració á la Santíssima Verge,

dantli gracies, lo piadós Autor, d'haver pogut acabar aquest primer volum de la seva obra.

(C)

Lo segon volum que compren dos llibres apològics, diu en Rocaberti, en los quals s'assenta la invicta constància en la fe dels pontífics Honori I, Joan XXII, Nicolau III y Gregori VII, y se 'ls vindica de les impostures dels heretges y dels altres calumniadors, fou estampat á Valencia també en lo mateix palau del arquebisbe, ab tipos de Jaume de Bordazar l' any de 1690.

Tot lo primer llibre d'aquest volum, que es lo III de la obra, te per objeete la defensa de la ortodoxia de Honori, y Bossuet se plany de que dedique tantas planes á aquesta apologia; no obstant havem de tenir en compte que 'l fet del papa Honori es principalment lo blanch á que tiravan los escriptors anti-infalibilistes, de manera que 'ls gallicans moderns, entre ells lo P. Gatry, encara lo resucitaren ab ocasió del concili ecuménich del Vaticá. Lo nostre escriptor distingeix lo fet de les suposades condemnacions de Honori, com heretge, formulades pels concilis, y la doctrina d'aquest papa en relació ab la doctrina dels monotelites de que se 'l suposava fautor. Comença consignant que aquesta qüestió, la de les condemnacions per aquiescencia á la heretgia, no's pot veure ab tota claredat puix lo nuvol de la vellura la obscureix (*nubes vetustatis obscurata*), mes que no obstant dels testimonis mes antichs resultan les falsificacions induptables de les actes dels concilis en les que s'enclouen entre 'ls noms dels heretges condemnats lo de Honori, fetes pels enemichs del pontífice Romá á Orient. Ab aquest propósit retrau la opinió del

papa Sant Gregori Magno, qui diu que 'ls romans no tenen la agudesesa, mes tampoch les impostures dels grechs (*quoniam Romani sicut non acumina, ita nec imposturas habent*), y autorisat ab aquesta opinió dona en Rocaberti major fe als códex romans que als grechs; esplificant lo fet de la inserció fraudulenta del nom de Honori entre 'ls dels heretges ab los arguments dels sabis y erudits cardenals Belarmino y Baronius, y d' altres ilustres escriptors. En altre capítol cita lo testimoni dels mes antics insertant ab aquest motiu un interessantíssim passatge de Focius; y recorrent á les rahons teològiques alega que la opinió de la Iglesia may tingué en concepte de llegendes aquestes falsificacions gregues, que contrarian la constant costum dels concilis los quals may han judicat al sobirà pontífice de la Iglesia católica, segon los mes antics documents canónichs. Y encara en aquest cas tenim la prova indestructible de que la doctrina de Honori era la oposada á la dels monotelites, segons consta evidentment dels seus escrits, y que fins suposant lo cas de que 'l Papa no hagués fet la oposició declarada als heretges monotelites, açó no fóra prevaricació en la fe, ni falliment en la ortodoxia, sino que deuria esplicarse per rahons de circumstancies que aconsellarian al pontífice que axí convenia de moment obrar pera no encendre les passions entre les dues parts (1).

(E)

En lo quart llibre apologétich (segon d' aquest volum) tracta de la constancia en la fe dels altres pontífices ja

(1) Com no escrivim *ex professo* sobre aquesta qüestió històrica, donam purament un extracte d' en Rocaberti. Avuy la crítica dona altra solució al conflicte.

referits, pero com no 'ns dirigim á teólechs, anomenarem solament, com á mes apropósit per l' objecte per lo qual escrivim, los papes Joan XXII y Gregori VII. A Joan XXII lo impugnavan alguns dissidents de la Iglesia católica com si hagués fallit en la doctrina de la pobresa evangélica. En aquest punt Rocaberti s' esten considerablement y, com sol fer, presenta un tractat d' aquella sublim virtut que d' un modo sobrehumá practicá en la terra lo *Pobret d' Assis*; y com tenia los conceptes d' aquesta materia magistralment esposats per Sant Tomás y Sant Bonaventura los tresllada al seu llibre. Per nosaltres catalans aquest tractat te interés particular, perque la acusació d' heretge á Joan XXII li feyan los socialistes mitg-ivals, falsos dexebles de Sant Francesch y frares apóstates de la seva ordre coneguts ab lo nom de *fratricelos*, qui s' estengueren per nostre pays intervenint en aquelles qüestions religioses y socials dos homens nostros, l' un insigne en la teologia y en lo dret canónich Nicolau Eymerich, calificat honoríficament per Bossuet de *acer fidei inquissitor..... et exemplar diligentissimi inquissitoris*, y l' Arnau de Vilanova á qui nostre ilustre inquissidor tot condemnant les seves supersticions y cabories l' anomena ab respecte *magnus medicus*.

En quant á Gregori VII si be en la ciencia formal no ha sigut may impugnada la seva ortodoxia, no obstant en Rocaberti parla de ell llargament, no sols perque los protestants lo feren objecte de les seves critiques, sinó perque anava molt al cas tractantse del Galicanisme contra 'l qual escrivia lo nostre autor puix la qüestió de la regalia, basa y principi de la lluyta de Lluís XIV ab lo romá pontífice, no es mes que la qüestió de les investidures de la Edat mitjana, es á dir, la metexa pretensió del poder polítich que aná evolucionant, cambian los accidents esterns y pre-

nen formes distintes desde la organisació feudal del Estat, fins á sa organisació burocrática moderna. Axí es que en Rocaberti vindica al gran pontífice qui sostragué lo estat eclesiástich de la influencia corruptora del poder polítich, al impugnador acérrim de la simonia y de la incontinenencia clerical é invicte sostenidor de la llibertat de la consciencia cristiana. Y encara que aquest sia un dels tractats que semblan autorisar les paraules de 'n Bossuet quan califica d' indigesta la obra del Rocaberti, demostra la perspicacia d' aquest, puix Bossuet en la *Defensio Declarationis*, que escrigué posteriorment y que constitueix la taca mes grossa de la seva vida, d' altra banda consagrada á la defensa de la Religió, fa jochs d' equilibri intelectual pera conciliar lo respecte que 's mereix lo sant pontífice ab la seva acció governativa, que 'l prelat francès considera invasora.

Acabá aquest volum lo dissapte abans de la festa de la Catedral de Sant Pere, y ab tal motiu fa nova protesta de la seva amorosa adhesió á la Catedral de Veritat establerta en la ciutat de Roma.

(F)

Lo tercer volum de la Obra d' en Rocaberti que compren tres llibres, en los quals abundantment (*abunde*) propugna la suprema potestat, tan directiva com coactiva, del Prelat de la Iglesia universal sobre les temporalitats, isqué, com los anteriors, á Valencia y en lo meteix Palau del autor l' any 1693. Aquest immens volum redactat en un any dia per dia, ab tanta multiplicat de materies, tractant les qüestions mes interesants de la vida social, replé d' autoritats y doctrines de tants sabis, tocant sempre á la teologia,

ciencia de sí tan delicada, les metexes repeticions que algun cop s' hi troban, y devegades certa falta d' ordre demostren un esperit que no sossega, un enteniment que no para, es á dir, aquell foc intern que en lo mon material alça montanyes y en lo mon dels esperits multiplica y engrandeix les potències humanes. Ab sabiesa y elegancia los jesuites de la Universitat de Alcalá de Henares escrivint al autor, ab paraules de Séneca, li manifestaren aquest misteri: «cap ingeni pot esser gran sino s' hi barreja quelcom de furia (*«nullum ingenium potest esse magnum antequam habeat admixtum aliquid de furia,»*) axí, diuen, l' ingeni s' agusa. Tens la furia de la veritat; la justícia per la Iglesia t' encen». Y aquest activíssim foc era en lo cor d' un vell de setanta anys, qui donava llarch temps á la pietat y governava la estensa diócesis de Valencia.

En la Dedicatoria á Ignocenci XII manifesta que molts escriptors tan de la Iglesia grega com de la llatina, notables per sa pietat y doctrina han tractat de la autoritat del pontífice; però que ell sapia son poquíssims los qui *ex professo* han estudiat la potestat sobreeminent que correspon al pontífice sobre les temporalitats; y que havent aquesta sigut impugnada no sols pels heretges, sinó que també pels nous partits y opinions que s' han alçat contra lo sagrat alcaçar de Sant Pere es molt desitjat un llibre de aquesta materia. Donchs aquest treball destinat á demostrar la potestat que correspon al pontífice sobre dels reys y dels regnes deu esser dedicat al qui de fet la posseheix; d' altra banda manifesta que sentint en son interior una tristíssima é íntima afecció al contemplar la miserable calamitat en que está posada la Europa per aquestes qüestions en que 's nega absolutament al Papa tota potestat sobre lo temporal, y ab tenacitat se propugna la idea de que res pot sobre dels reys y dels regnes, ell se troba consolat dirigintse al pontífice.

Axí s' hi dirigiren sempre los prelats católichs en casos graves de doctrina; axí ho practicaren los prelats galicans, y axí ho haguessen fet abans de la Declaració de 1682 publicada devant de la Universitat parisenca, florida en tota classe de ciencias y avansacérrima propugnadora dels drets del pontifice romá; sens que de ella sortís cap mena de protesta. Y ¿cóm s' atreveix una reunió privada á determinar los limits que pertocan al poder apostólich en lo govern de la Iglesia? Judique qualsevol si aquells decrets respiran afecte á la Seu pontificia y si van informats de la corresponent reverencia y prudencia envers la Mare y Mestra comuna de totes les iglesies, la Iglesia romana (1). Y si als prelats de la Iglesia galicana los fou lícit determinar lo limit de les atribucions pontificals, igualment ho será als prelats de les altres iglesies, y com los uns no poden imposar son criteri als altres, essent distints los judicis, tindrém trencada la unitat y establert lo cisma.

Ab aquest motiu explica la manera fraudulenta com se introduhí la *Pragmática Sanció*, principi de la regalia, y retrau les terminants paraules que ab motiu d' ella pronunciá Pio II (*in Responsione ad orationem oratorum Gallicorum in Conventu Mantuano*): «lo pontifice romá qui té per parroquia á tot lo mon, qual provincia ni l' Occéa limita, en lo regne de França tindrà solament la jurisdicció que placia al parlament».

Y en lo parlament, afegeix en Rocaberti, hi ha qui defensa que dit parlament te poder pera impedir les censu-

(1) En Angleterre, la traduction anglaise del' arrêt du parlement de Paris, rendu sur la declaration, et celle du plaidoyer de l' avocat-general Talou, qui l' avait précédé, firen croire que la France était sur le point de se separer du Saint-Siege, et cette opinion y prit assez de consistance pour que Luis XIV se crút obligé de la faire contredire officiellement á Londres par son ambassadeur, qui demanda et obtint la suppression de cette traduction. (Maistre: de l' Eglise Gallicane, lib. II, chap. v.)

res pontificies y axí lo jutge dels jutges, lo sobirà pontífice, queda subjecte al judici del parlament de París.

Pera evitar divisions y cismes, pensant tants altres prelats d' una manera diferenta dels galicans, l' autor s' encamina al Sant Pare pera cumplir' la paraula de Sant Agustí: «siam tots en un sol pastor». Aquest sol té la potestat d' apaygavar la consciència agitada de la Iglesia universal, per lo qual dirigintse al pontífice queda tranquil y ab seguretat de no estraviarse del camí verdader.

Manifesta Fra Tomás de Rocaberti en lo Prólech, que 'l mou á escriure aquest tercer volum la miserable condició del temps, puix per tot arreu la autoritat pontificia es impugnada; y com lo que destingeix la seva poderosa inteligencia es una direcció pràctica, l' esperit de polemista, lo abatre al fort adversari que te al davant, es amich dels arguments *ad hominem*, y axí fá observar ab evident rahó com les heretgies y sectes que impugnan la potestat del pontífice sobre les temporalitats, elles se valen tan com poden de l' aussili dels prínceps temporals, y de la coacció mes violenta pera estendres é imposarse á la societat, essent d' açó, entre altres, exemple convincent, Luther y Calvino.

Que 'l obgecte principal que 's proposa en aquesta obra es impugnar l' error comú dels heretges qui sostenen que ni Sant Pere com á cap de la Iglesia, ni 'ls seus successors en la cátedra Romana, tenen potestat ni directa ni indirecta sobre de les temporalitats, com ho sostenen en Belarmino, Domingo de Soto y molts altres prous de la Teología que ell alega. Y lo que afligeix, diu, es que hi ha autors no sols cristians, sinó que 's glorian d' esser cristianíssims, qui professan la metexa doctrina dels heretges com Dupin, doctor de la Sorbona, qui publica la sua obra ab la recomenació de nou doctors teólechs de París. En confirmació de

la tēssis que 's proposa demostrar alega desseguit d' una manera sumaria una multitud de Doctors y de Sants Pares de la Iglesia, y acut al argument de fet retrayent la traslació de la corona imperial al cap de la persona de Carlemany feta pel Papa Lleó III, y la creació dels set prínceps electors del Imperi efectuada per Gregori V, axí com la facultat pontificia exercida en aquest meteix sentit per espay de mil anys com se podrà veure en son *Chronolico Excursu* (cap. 17 etc.) Aludint á la autoritat de Sant Geroni diu que ell en la present obra texirá lo que 'ls altres han filat, y que recorra á molts pera conèxer moltes coses (*a multis multa cognoscam*).

(G)

En lo llibre primer d' aquest volum «De la Suprema Potestat del Pontífice en les temporalitats» comença per assentar les opinions dels doctors catòlics fixantse principalment en dues. La primera que regoneix les dues potestats, temporal y espiritual, del papa sobre tot lo mon, però restringint la seva potestat temporal, en quan al us y exercici de dita facultat solament á les terres de la Iglesia; en quan á les terres del Imperi y dels altres regnes, que no están subjectes temporalment á la Iglesia, lo pontífice res ne pot discernir, ni disposar, perque les dues potestats son distintes é inconfundibles essent Deu immediatament la font y origen verdader y únich del Imperi y de la Jurisdicció eclesiástica. La altra opinió catòlica sols admet en lo romá pontífice potestat directa en lo espiritual, però no en lo temporal. Entre 'ls sostenidors d' aquesta opinió posa, com es natural y de justícia, son ilustre germá d' hábit, Fra Domingo de Soto, y trasllada la seva respectable doctrina quan

afirma que 'l papa no pas per la seva potestat temporal sinó per la espiritual, sempre que per rahó de la fe ó de la religió sia necessari no sols pot fulminar censure eclesiás-tiques contra dels reys y cohibirlos; sinó que además també privar als prínceps cristians dels seus bens temporals y fins proceder á sa deposició. Y he dit, continua Soto, en virtut de la seva potestat espiritual, perque la potestat del pontífice en quan pontífice, no es merament temporal, però usa de la temporal en servey de la espiritual (*ut spiritualis ministra*).

En contraposició á la doctrina catòlica establerta posa la proposició dels galicans en los comicis de 1682 «que 'ls reys ó prínceps *in temporalibus* no están subjectes á cap potestat eclesiásica, y que *authoritate clavium* la Iglesia ni directa ni indirectament los pot depositar, ni eximir á sos súbdits de la fidelitat y de la obediencia etc.»

En corroboració de la doctrina de Soto y dels altres doctors é impugnant la doctrina dels galicans, alega la autoritat de molts Sants Pares y juriconsults y assenta la proposició de que la sentència que nega al pontífice *tota* potestat en lo temporal pugna ab lo Verb de Deu; y á les hores posa les esposicions de diferents Sants Pares y doctors sobre 'ls textos evangélics que 's referexen á aquesta qüestió, discorra provant que ahon hi ha dues potestats ordenades sobre un meteix subjecte la una ha de estar subordinada á la altra, y ab molta elegancia esposant la teoria de Aristótil sobre les facultats anomenades *arquitectóniques*, demostra que son aquestes directives de les inferiors (*temporalia propter spiritualia*), que donan la forma, la pauta, la caracterisació; y nosaltres veyem ara per aquelles eternes coincidencies que la veritat te ab sí metexa, en lo decurs de sigles sempre entre sí diversos, y en les doctrines científiques tan variables; que tot lo mon civilisat re-

goneix les facultats arquitectòniques de Lleó XIII en matèria social, predicades pregonament per Aristótil y aplicades al Sant Pare pel nostre paysá Rocaberti, qui anant desen-tranyant lo concepte aristotélich y agermanantlo ab la ciencia catòlica retrau la doctrina del eximi Suárez, concordada ab la de 'n Soto, qui afirma que sempre que sia necessari pel fi espiritual lo pontífice pot imperar sobre 'ls reys y corretgir les seves lleys.

Y en un interessant *Excursus chronologicus per varia saecula* pregunta si 'l papa pot crear reys, y respon que si que pot sempre que ho exigisca una urgent necessitat de la Iglesia, provantho per diferents fets històrichs. La República veneciana alçada à *Tribunicia ad Ducalem Dignitatem* per lo papa Adeodato, equiparada als reys y emperadors ab lo títol de *Sereníssima*. Lo papa Alexandre VI (valenciá), determinant ab les seves butlles la soberania dels nous mons descuberts, y Pio V creant á Cosme de Médicis, Duch de Toscana, entre molts altres que anomèna.

Es cert que Fra Tomás de Rocaberti, prestat lo degut tribut de reverencia científica á la clàssica opinió de Fra Domingo de Soto, sembla inclinar-se á la mes estremada que sosté, que 'l papa te jurisdicció en les temporalitats *directe et per se*, y axí alega lo sufragi de molts escriptors antichs que ho sostenían; pero fins açó te una explicació racional y satisfactoria. Perque ell no escriu un tractat didàctich, sinó un alegat jurídic, y 's dirigeix contra teòlechs y canonistes cortesans d' un rey qui ostenta lo renom de cristianíssim, contra uns prelats qui volen fundar la política en lo Evangeli, y tots, eclesiástichs y monarca, fundan los seus arguments, posan per basa de sos projectes, lo dret cristiá tradicional, prenent que 'l sistema galicá es la expressió y la concretació del dret de la Iglesia. Per lo tant á Rocaberti no se 'l deu titllar d' estremat puix se posa en la

metexa situació en que han pres posicions los adversaris: en lo dret públich positiu cristiá. No mira la qüestió com la mira en Soto y la solen mirar los tractadistes moderns, es á dir, considerant la jurisdicció del papa en l' ordre absolut y permanent, no en contemplació d' una societat sobrenaturalisada universalment per la fe, sinó d' una societat *in abstracto*. Los galicans invocavan lo dret canónich, en Rocaberti en justa correspondencia cerca la legislació internacional de la cristiandat, y en aquesta posició posat l' assumpto, es evident la seva victoria. Lo imperi era l' eix d' aquella admirable unitat moral de la cristiandat, y l' imperi, diu en Rocaberti, era feudatari de la Iglesia provantho ab molts fets històrichs. Lo sistema feudal era la forma no sols del dret privat, sino també del dret públich é internacional, y dins d' aquell ordre gerárquich lo pontificat tenia lo primer lloch, y era com lo fónament y principi de tota la restant gradació. La superioritat pontificia sobre l' emperador es evident. Al consagrarlo, esplicitament lo papa li deya: *confirmamus, corroboramus, et per nostram Apostolicam Auctoritatem concedimus, etc.*; respecte dels reys, totes les cerimonies de la consagració revestían forma de dependencia feudal, y en lo jurament que prestavan se confessavan *vassalli Ecclesie*. Després que l' emperador ha sigut consagrat, afegeix en Rocaberti, al pujar lo papa á cavall li aguanta l' estrep, agafa la brida y lo acompanya una estona; y açó demostra lo que de una manera mes esplicita manifestan los versos que hi ha al voltant de la pintura de la Basilica Lateranense, representant al papa Ignocenci II y á l' emperador Lotari postrat á sos peus com á súbdit, y que diuen:

*Rex venit ante foras, jurans prius Urbis honores,
Post homo fit Papæ, sumit, quo dante, Coronam.*

Alega ademés que 'ls doctors d' abdos drets sostenen que 'l papa es lo jutge suprem, *etiam in temporalibus*, al qual se pot apelar desde tot arreu del mon; y nosaltres afegirem que fins ara, quan desgraciadament está desfeta aquella admirable unitat moral anomenada la cristiandat, que requería per la metexa naturalesa de la cosa aquest jutge suprem que vindicá en Rocaberti contra regalistes y galicans, fins ara, quan la metexa Iglesia ha manifestat diferents vegades que considera aquell antich organisme públich com una llegislació històrica en consonancia ab un estat social que ja s' es desvanescut; en mitg del desgavell polítich internacional la figura del Papa encara se presenta ornada d' aquesta nobilíssima magistratura universal; que lo que Bossuet repelia avuy es admés per alguns tractadistes catòlics y protestants, y que lo que Lluís XIV, rey cristianíssim, volia desfer, en nostres dies havem vist restaurar, á lo menos en algun cas particular, sinó com á conseqüència d' un dret, á lo menos com á regonexement de superioritat moral.

(H)

Axí com ha dedicat un llibre á provar la potestat directiva del pontífice romá sobre les temporalitats, després destina lo llibre segon pera demostrar la seva potestat coactiva sobre dels reys sempre y quan sia necessari pera lo bon regiment públich. Primerament tracta l' assumpto doctrinalment y després per medi de fets històrics relatant molts casos d' escomunió y anatema contra diferents reys, y en particular parla d' Henrich VIII. Per l' interés que desperta, no volem dexar de donar compte del episodi que relata de la virtuosa Caterina, princesa del Casal

d' Aragó, muller d' Henrich VIII. Refereix la noble conducta d' aquella muller admirable é inserta la carta que escrigué á son confessor, lo menoret *Joannem Forestum*, quan estava en la presó de Londres en vigílies d' anar al suplici, la edificant resposta d' aquest y la altra carta que la mateixa Caterina próxima á la mort escrigué á son indigne espós induhintlo amorosament á reportarse, á prepararse pera la eternitat, recomanantli la filla d' abdos, Maria, y á tres criats y tres criades, demanantli que ademés de lo que se 'ls dega vulla pagarlos una anyada completa de salari.

Aquesta digressió de que havem pres nota per tractarse d' una princesa originaria del nostre pays, com tantes altres que fa en sos llibres, no impedeix la abundancia de la doctrina y de les autoritats pertinents al tema, y que en aquest tractat nosaltres dexem estar per esser de menor interés y menos controvertida.

Desseguida, en lo llibre tercer, dona un pas mes enllá y pregunta si la suprema potestat del romá pontífice en les temporalitats essent coactiva arriba fins al punt de poder depositar als prínceps (*exautorandi Principes*). Y afirma que lo summo pontífice en realitat te 'l poder de privar de sos regnes ó dominis als prínceps temporals heretges, cismátichs ó enemichs de la Iglesia.

Diu que encara que açó sembla contrari á la pietat que la Iglesia ha de servir en son govern per lo trángul que en la societat cristiana porta un tal cas; no obstant que lo dret es indubitable, y que no pot dirse que son exercici en certs casos graves y necessaris siá contrari á la verdadera pietat, puix lo govern humá ha de imitar lo govern diví, y la providencia del Senyor en lo govern del mon algunes vegades pera be dels metexos homens usa aquests destronaments y destrucció de dinastíes que havem de creure que á la curta

ó á la llarga han de produhir un be, y que 'l meteix mon los pren per cástichs exemplars. Ab aquest fi alega les autoritats dels profetes del Antich Testament, y dels primitius escriptors cristians aduhint com á cástichs providencials de Deu lo daltabaix de personatges y de institucions políiques.

Retrau estenses esposicions del test de Jeremías: «Vetaquí que t' he constituhit sobre 'de les gens y dels regnes, pera que arranques, destruesques, escampes, espargesques, y bastesques y plantes»; que lo aplican al vicari de Jesucrist doctors tan eminents com Sant Tomás y molts altres gravíssims escriptors. Aduheix moltes butlles apostóiques que son la aplicació d' aquell test profétich, terminant ab la celeberrima del gloriós Sant Pío V contra Elisabeth, reyna d' Inglaterra; document, afegim nosaltres, que encara que doctes escriptors catóichs han titllat com de inoportú é impolítich, sempre restará, en lo curs de la civilisació humana, com un monument de la firmesa de principis y del zel per la honestedat pública de la cátedra pontificia.

Produeix després lo sufragi decisiu de les grans autoritats catóiques, de sants doctors, posant en primer terme abans que á Sant Tomás al nostre insigne jurisconsult Sant Ramón de Penyafort, la doctrina de molts pontífices, les decisions d' alguns concilis, les ensenyances de bisbes y cardenals, entre aquests los moderns y respectables Belarminus y Baronius, teólechs qui son prínceps en escoles contraries: Bannes y Molina, Victoria, Domingo de Soto y Francesch Suárez; y gran número d' escriptors de dret civil, acabant lo llibre, pera demostrar lo dret ab lo fet, ab diferents disertacions ahon tracta específicament de les deposicions de emperadors, reys y altres prínceps.

La concludenda de la obra la forman unes belles ora-

cions á la Vergè Maria, á qual protecció atribueix que apesar de ses poques forces y de tenir al davant á molts poderosos enemichs, haja pogut acabarla, en obsequi á la catedra romana. Que la començá lo dia del Patrocini de la Mare de Deu de 1692, acabantla lo mateix dia del any 1693.

IV

Ab la obra de que acabam de donar una lleugera, però exacta noticia, Fra Tomás de Rocaberti, ja príncep ilustre de la metropolitana Iglesia de Valencia, se feu cabdill d' un exércit teològich, movilisá un exércit doctrinal contra l' exércit doctrinal de Lluís XIV. Alçá lo sometent contra una escola cortesana á qui ell meteix, gran conexedor de la cultura de tota Europa, confessava posehidora d' una suma ilustració (*litterarum splendore florentissimam*); contra una doctrina que amoxavan y protegían gayre be tots los áulichs de totes les monarquies catòliques, y propugnavan obertament y á la violenta tots los monarques protestants y cismátichs. La seva obra, mes que una obra literaria, es un enérgich acte de fe y de devoció apostólica. Induptablement, fins ab los defectes que havem anat notant, resulta un monument literari colossal en defensa de les prerrogatives pontificies; però la literatura no alça de sopte exércits, ni literaris, com los alça la fe.

Lo vell però activíssim autor enviá la seva obra als sabis colegis universitaris que les ordres religioses tenian á Salamanca y á Alcalá d' Henares, á doctors eminents y

à prelats erudits, produhintse un entussiasme per la obra y una esplicita y fervorosa adhesió á la doctrina en ella sostinguda. Fra Tomás de Rocaberti, ab l' instint práctic que posehía, endeviná que la colecció y la publicació d' aquells testimonis, tan qualificats, constituían un sufragi autorisat y ple en favor de la causa que defensava y que havia de ressonar per tota la cristiandat, fent reflexionar als matexos galicans, qui encara que sabis, estavan ensopits per la superbia nacional. Y per açó determiná produhirlos al públich estampantlos en lo segon volum de la obra. Ell ja endeviná que ab aquest acte seria notat de superbo (com de fet lo 'n titllá Bossuet), pero ell no s' espantava dels reys de la terra ni de les acusacions dels homens. «Publicam aquí, diu, lo testimoni ó judici de homens eminents en erudició y doctrina, qui son com astres de primera magnitud en l' hemisferi espanyol, qui resplandexen en les celeberrimes universitats salmanticense y complutense, lo qual si be sembla que devía omitirse perque en part redundanda en llohança del autor, no obstant com que constitueix un fort argument en favor de la Infalibilitat pontificia s' ha judicat convenient la seva publicació pera que ab les resplandors d' aquesta doctrina la infalible aütoritat de la cátedra romana, com altre sol, ilumine mes clarament á tot lo mon cristiá».

Si la perfecció social, la civilisació humana, consistís solament en la ilustració literaria, los següents documents, que quasi no ferem mes que anomenar, provarian que 'l sigle xvii á Espanya fou de gran escelencia, puix mostran clarament que á lo menos en l' estat eclesiástich hi havia una cultura sagrada y clássica de primer ordre; potser fins s' hi notan símomas de refinament.

Pero pel nostre cas, pera lo que 's proposava en Rocaberti, aquest sufragi rahonat de la teología espanyola en fa-

vor de la infalibilitat pontificia, demostra que al revés de lo que passava ab lo clero galicà, lo nostre no solament se mantenia dins dels principis constants de la creencia universal, sino que mostrava gran llibertat d' esperit respecte del poder polítich (llibertat que desgraciadament anava flaquejant, fins en lo clero, en les monarquies d' Europa), proclamant la unitat relligiosa del llinatge humà ab la creencia en lo Mestre infalible de totes les nacions en front de aquell sistema polítich que inicià la monarquia absoluta y portá á son paroxisme la revolució, segons lo qual la lley del Estat, del qual l' home n' es una célula, te dret á disposar de la religió, de la familia, y en lo socialisme, última evolució del sistema, fins de la propietat dels ciutadans.

Lo bisbe de Tortosa comença dientli que 'l seu esperit affigit al veure los decrets dels bisbes francesos, fills predilectes de la Iglesia, pero al present solament servidors de la voluntat del Rey, despossehint al vicari de Jesucrist de sa divina infalibilitat, ara troba consol en los llibres de 'n Rocaberti, fruyt d' un immens treball que sols tu, home de totes hores (*omnium horarum homine*) has pogut portar á efecte. Per tu magnánim bisbe la impietat portará la mordaga de la veritat.

Veritalis

Impietas patitur lupatum.

Diego de Flores, agustiniá, exprovincial de Castilla, se felicita de la oportunitat de la publicació en un temps en que la cobejança del poder revestintse de habilitat política gita son veri valentse de calumnies y rebeldies.

Seguexen les cartes, sempre plenes de such científich y d' elegant forma, de moltes corporacions universitaries. Dels colegis de carmelites descalços de Salamanca y de Alcalá; del colegi monacal de Sant Basili de Salamanca,

firmada per l' abat regent, y 'ls lectors de teologia ahon li diuen que farà callar á aquells qui encara no son heretges, ni obertament cismátichs, però que per esser massa poltichs essent fills de la Iglesia pugnan contra de ella. Los mínims del colegi de Sant Francisco de Paula escriuen l' elogi d' una obra que 'ls sembla impossible l' haja escrita un home que es arquebisbe y virrey. L' abat y 'ls lectors del colegi de cistercienses de Salamanca l' alaban perque ha fet lo difícilíssim en l' ordre de la bellesa, es á dir, donar novetat á lo que s' es envellit. Lo rector y mestres del Real Colegi de la Companyia de Jesús á Salamanca li diuen que ha recorregut feliçment tots los jardins de la sabiesa... que en un llibre hi han trobat una íntegra biblioteca. Lo colegi de premostatenses de la metexa Universitat li diu, que 'ls galicans hauran de callar perque 'l llibre los hi tapa la boca. De la metexa manera parlan los gerónims salamanquins. La carta del Colegi de la Companyia de Jesús en la Universitat d' Alcalá es espressiva y eloqüent: li diuen Alcides qui juga ab les serps; David ab la bassetja, en lo firmament de la Iglesia l' estel major, signe del temps. Que la obra bastida ab incomparable magnificencia es imatge del autor, qui sols se pot comparar ab sos escrits. L' insigne Joseph Pérez, abat, mestre de llengües sagrades de la universitat de Salamanca, lo teólech del General y 'l lector del Colegi benedictí de la famosa universitat li diuen, que com lo seu llibre, la nostra Europa, compendi de tot lo mon literari, no havia vist res ni mes erudit ni mes escelent. De la nostra Catalunya, ahon la vida universitaria gayre be dormía, ix la veu del Colegi de Carmelites descalços de Lleyda dientli que no teme la fortalesa dels enemichs, qui çertament s' enverinaran encara mes al contemplar com en Rocaberti vessa sobre 'l cap visible de la Iglesia lo bálsam preciós de la seva doctrina que

ells desde 'l cim del Carmelo suspiran y pregan per la victoria. Los clergues menors del Colegi universitari de Salamanca li diuen que la seva obra no te igual; lo colegi de Vera-Creu de la metexa universitat, que es un monument mes perenne que 'l bronzo. Lo Colegi dels dominicans de Sant Tomás d' Alcalá li escriuen que com es de casa no li volian escriure, però ho fant seguint als altres; y ab justicia li diuen que te gracia en introduhir la poesia en la ciencia endolcint als esperits, y li alaban la amor que manifesta á la antiguitat, fins en les coses petites. Los carmelites calçats de Salamanca declaran que mereix una ara á Roma, perque si n' hi tentan una de dedicada les oques perque ab sos crits y ab l' esbatech de ses volades despertaren als defensors del Capitoli qui dormían, ell ab sos crits d' alerta y fent volar per tot lo mon los seus volums, ha empaytat també als galos, qui volian expugnar no sols la ciutat de Roma, sinó lo cap de la Iglesia romana, cridant á les armes á tots los defensors del pontificat. Lo Colegi de trinitaris calçats de Salamanca aplican á la seva obra lo vers: *quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis*; y com fant moltes altres de les cartes li alaban la pietat y la misericordia envers los pobres. Lo Real Convent de Santa Creu de Granada li escriu que axí com lo llibre de la doctrina católica que Sant Domingo, en la Galia, tirá tres cops al foch no 's cremá quedant ab lo miracle convictes los albigesos; axí lo llibre den Rocaberti sortirà també de les flames dels galicans y 'ls convencerá de la veritat, dissipantse lo cisma que s' anava formant. Lo Colegi de l' ordre de la Mercé de la universitat d' Alcalá escriu ja no una carta sinó un substanciós opúscul confirmant les doctrines de 'n Rocaberti y adherintse á elles; y moltes altres incorporacions teològiques, prelats, com lo arquebisbe de Sant Jaume de Galicia, qui li pronostiga que son

llibre obtindrà la confessió explícita de tot lo mon creyent en la infalibilitat pontificia, com lo bisbe D. Isidro Aparici Gilart, conceller *in Supremo Aragonice Senatu*, qui després d' alabar los llibres de 'n Rocaberti impugna la acció política de Lluís XIV á Europa com impropia d' un príncep cristià; diputats y procuradors del braç eclesiàstich en les corts de Valencia, sacerdots, seculars y frares caracterisats en lo mon literari, tots plegats representan una concentració de forces antigalicanes ab la manifestació de fidelitat á la creencia tradicional en les divines prerrogatives del pontificat romá.

V

L' insigne Bossuet, qui ab tot y ses flaqueses envers Lluís XIV, sempre ha d' esser anomenat ab consideració, se feu l' advocat del galicanisme en contra dels llibres que Rocaberti havia escrit impugnantlo. Ell, encara que no ab gust, fou l' autor de la Declaració y dels articles de 1682, ell ha d' esser qui s' opose á sus impugnadors; un abim crida un altre abim y després veurem com escriu la *Defensió* que tots los seus admiradors verídics desitjarian que may hagués publicat després de la mort del ilustre Bisbe de Meaux, son indigne nebot, lo bisbe de Troyes.

Monsenyor Benigne Bossuet, bisbe de Meaux presentá al Rey una «Memoria contra lo llibre intitolat *De Romani Pontificis Auctoritate*, etc., dividit en tres volums *in folio* per Don fra Joan Tomás de Rocaberti, general que fou de l' ordre de Sant Domingo, arquebisbe de Valencia.»

L' autor diu que en los llibres d' en Rocaberti convé fixar-se en tres coses, 1.ª lo cos de la obra, 2.ª les cartes dedicatives y 'ls prefacis del autor y 3.ª les aprovacions que porta; en lo segon y en lo tercer volum hi han dos breus del papa al autor, dels quals convé parlar separadament. Sens entrar en lo fons de les materies lo rey sempre te motius de planyense de aquesta obra per la agror que inspira al papa y á tot lo mon contra França, y per la manera com hi es tractat no solament tot lo clero, sino també la persona augusta y sagrada de Sa Magestat.

En lo paragraf II Bossuet se fixa en perque tracta, diu ell, als francesos com á herétges en la qüestió de la infalibilitat. Lo acusa de que no cita á tots los escriptors anti-infallibilistes católichs, pero confessa que cita als mes ilustres y sabis; se plany de que tracte d' herética la doctrina quan en Rocaberti solament li suposa, y encara materialment, no formalment, dihent que te totes les condicions pera esser declarada herética, com de fet posteriorment ho ha sigut. Li reprova que 's gose á posar á la boca lo nom august de Lluís XIV com á autor de les violencies comeses, quan es evident que les cometé, segons havem dit, y 'l meteix Bossuet dona á comprendre quan al capdevall de la memoria, diu, al aconsellar lo que 's dega fer, que dels fets citats per Rocaberti, mes val que no se 'n parle.

En lo paragraf III Bossuet tracta de que en Rocaberti, diu ell, califica de impía, herética y cismática la doctrina de la independència dels reys en les temporalitats, sens entrar en les explicacions que dona l' arquebisbe de Valencia y que ara concretament mostrarem. 1.º En Rocaberti impugnava la independència dels Reys en les temporalitats en vista de la eterna qüestió de les investidures renovada per Lluís XIV en la qual lo príncep polítich, per rahó de les temporalitats pretenía apropiarse los cárrechs ecle-

siástichs. 2.º En la qüestió general de la jurisdicció pontificia sobre 'ls Reys y les coses temporals no eclesiástiques, en Rocaberti, apesar de ses preferencies, manifesta gran respecte per la opinió clássica de Domingo de Soto segons la qual la jurisdicció sobre lo temporal li sobrevé al cap de la Iglesia católica *ratione peccati*; es á dir que te la facultad de judicar moralment á tot lo mon y declarar lo dret natural en les relacions entre prínceps y súbdits, com á moderador universal de la conciencia cristiana, 3.º Quan en Rocaberti sosté que jurídicament lo papa te 'l dret de depositar prínceps y exercir altres actes de soberanía universal clarament manifesta que parla á les hores en virtut del dret histórich, de la organizació política feudal, del dret internacional que per espay de mil anys regí la vida de relacions polítiques de la cristianitat, de la qual era cap gerárquich lo pontífice romá.

En lo paragraf IV parla dels escesos dels aprovadors, que mes que no pas aprovacions, diu, son tractats de la materia; que era, podem afegir nosaltres, lo que 's proposá en Rocaberti, y se quexa de les alabances que dirigian á aquest, lo qual tothom sab que era comú en aquella época y fins ara bastant corrent també.

En lo paragraf V se plany de que 'ls aprovadors del llibre digan que les llibertats y privilegis de la Iglesia galicana son revocables en virtut de la summa autoritat pontificia; lo qual tothom sab que es la doctrina clássica en ciencia canónica.

En lo paragraf VI acusa á la obra de contenir injurias á la França y mancament de respecte al rey, porque compta la qüestió de la regalia, aduhint Bossuet la rahó indigna d' un esperit científich, de que lo rey mes ha donat á la Iglesia que no pas li ha pres.

En lo paragraf VII parla dels dos breus pontificis dirigits al autor de la obra y encara que diu que en ells se veu

que la intenció de Sa Santedat no ha sigut aprovar lo fondo dels llibres, sinó alabar solament «la diligencia, l' estudi, l' afecte y 'l zel, l' erudició y 'l talent que l' autor posa en la defensa de la càtedra apostólica» que son les paraules que usa lo papa; no obstant, continúa, es enfadós de veure al començament d' aquest munt d' invectives *contre un si grand roi*, dos breus pontificis en alabança de aquell qui les mostra ab tanta agror y quegosa escampar lo seu verí contra un princep tan piadós, no sols en los prefacis sino fins en les cartes que endreça á Sa Santedat.

En los següents paragrafs proposa al rey lo que s' ha de fer. Diu que altres llibres mes innocents que aquests han sigut condemnats á esquexarlos lo butxí y tirarlos al foch; però que per respecte al papa, de qui hi ha dos breus, que bastará que 'l Parlament del rey prohibesca la seva circulació. En segon lloch que 'l rey faça suplicar á Sa Santedat que donga explicacions sobre dels breus, que igualment se suplique al papa faça callar als espanyols y als altres qui tractan á la França y á son clero de cismátichs y heretges baix pretest d' opinions permeses, (oblidant Bossuet que les impugnacions vingueren quan la doctrina galicana, dexant lo caràcter doctrinal y posantlo autoritari, volgueren imposarla per la força de la lley); y afegeix Bossuet que ja no es ocasió de llençar mes invectives contra la Declaració del clero de França sobre de la qual lo papa está content y 'l clero no 'n diu mot y que es un escés intolerable fer lo contrari, quan precisament lo comte de Maistre refereix tres condemnacions pontificies de la Declaració, la una de 1690, y per lo tant de cinch anys abans que Bossuet escrivís la Memoria que estam estractant. Qual Memoria acaba dihent lo que s' ha de evitar, açó es, que 's tracte ab molta moderació l' assumpto ab lo papa per medi dels representants del rey; que no 's faça fer cap censura

dels llibres á la Sorbona pera no dar ocasió á Roma d'una querella, y que 'ls agents del rey sian molts prudents sens despertar cap ressentiment.

VI

Bossuet sempre gran, quan no está sota de la influencia de Lluís XIV, en la Memoria susdita se mostra mes aviat diplomátich que no pas teólech, es un funcionari de la monarquía mes que no pas un prelat de la Iglesia, y lo sovint que repeteix que 'n Rocaberti y 'ls espanyols son enemichs de Lluís XIV y de la França mostra que l'interés polítich en aquesta ocasió, en ell tan penetrat de la ciencia eclesiástica, se sobreposava al interés eclesiástich, que la gloria mundana de la monarquía francesa li ofuscava la gloria de la Iglesia universal. Per có exagera y cau en los defectes que suposa en l'adversari.

Tracta d'ignorant, ambiciós y enemich de la gent francesa al Rocaberti (1), quan aquest si be acusa (y ho fa després de haverho fet lo papa com havem vist) als prelats francesos de poruchs callant quan havían de parlar devant del rey, no obstant los confessa sabis y virtuosos; però la publicació á Espanya del llibre d' en Rocaberti, destinat á posar en evidencia les tendencies cismátiques de la majoria del episcopat francès ó quan menos una culpable covardia,

(1) La France est pleine de gens savants et de plumes tres eloquents, qui.. pourroient faire voir l' injustice de ces censures et montrer á l' Archeveque de Valence et á ses semblables leur ignorance et leur emportement (*Memoire*, etc., cit.)

y la ambició de Lluís XIV immiscuintse en lo govern espiritual, y que no content en resumir en sa persona l'Estat volia també resumirhi la Iglesia, havían de provocar en aquest regne antipaties envers la França que contrariavan los plans polítics de Lluís XIV en la gran crisis sobre la successió á la corona de les Espanyes que en aquells metexos dies anava treballant la diplomacia europea. A les hores ab lo desballestament que la soperbia dona sempre fins als caps mes ben assentats á la hora de les grans resolucions, Lluís XIV y Bossuet donáren la rahó á Fra Tomás de Rocaberti ab una evidencia incontestable. Si la Sorbona, encara que sens jurisdicció, hagués censurat la Obra *De Romani Pontificis auctoritate*, la censura hauria sortit de un cos teològich, y de gran autoritat científica pera calificar doctrines; però no es la Sorbona sinó lo Parlament del rey lo qui doná un decret á 20 de desembre de 1695 prohibint introduhir, ni retenir lo llibre com á contrari á la doctrina dels sants Pares, als antichs teólechs y als antichs canons. Es á dir la autoritat civil se fica á teóloga, y devant de tot lo mon Lluís XIV practica lo sistema rus de governar les consciencies dels súbdits per medi d' un consell ó sínodo de sa cort fentne altra de les rodes de la máquina política, lo qual era precisament lo que 's proposava demostrar en Rocaberti ab los tres grans volums de la seva obra.

No 's rendí per açó lō nostre ilustre paysá; havia dit al principi que no s' espantava dels reys, y al decret del Parlament de París prohibintli la obra com á contraria á la doctrina dels sants Pares, y á la dels antichs canons y teólechs respon ab la publicació de la *Biblioteca maxima Pontificia* (1), feta á Roma en vint grans volums *in folio*

(1) Lo Papa Ignocenci XIII espedí un Breu autorisant al arquebisbe Ro-

y un altre d'índices, immensa compilació, la mes estensa en la respectiva materia de totes les existents segons testimoni d'un il·lustrat canonista francès contemporani (1), ahon s'hi troban los tractats d'escriptors de les nacions mes divergents y d'escoles distintes, entre ells la obra que escrigué Henrich VIII d'Inglaterra abans d'apostatar, *De Romani Pontificis Primatu et de indulgentiis adversus Lutherum*, altres que sols existían manuscrites y altres raríssimes encara que estampades; de manera que la *Bibliotheca maxima* de 'n Rocaberti no solament es un tribut al pontificat, sinó que també un homenatge á la literatura, puix ha servit para la conservació d'obres que segurament s'haurían perdut. Lo germánich Walter, insigne canonista del nostre sigle, en la seva bibliografia posa aquesta collecció com á una de les clássiques en la ciencia, ó á lo menos pera part d'ella (2).

En la enquesta entaulada als galicans per en Rocaberti, la publicació de la *Bibliotheca maxima* te 'lloch d'un allegat de ben provat sobre dels volums que ell abans havia escrit *De Romani Pontificis auctoritate*, y que li condemná lo Parlament de París. Aquest deya que l'arquebisbe de Valencia s'apartava de la antiga doctrina, ell n'hi dona vint volums *in folio*, en corroboració de la doctrina sustentada en sa obra (3).

caberti pera que ab permís dels bibliotecaris y ab certes condicions pogués estraure de les biblioteques los llibres y altres documents que ell conceptuás útils pera aquesta Colecció, alabantlo de *eximium zelum... predictæ Sedis dignitate, ac juribus tuendis*.

(1) Crouzet, en la Traducció del Philips, bibliografia.

(2) *Introducción* (C) pág. 11, nota 4. Edit. castellana de 1844.

(3) Cet ouvrage á eu l'insigne honneur d'encourir un arrêt du parlement de Paris, du 20 decembre 1695, comme contraire á la doctrine des Pères, aux anciens theologiens et aux anciens canons. En response á cet arrêt, le savant dominicain que toute l'Espagne venerait et admirait, publia l'ouvrage suivant: *Bibliotheca Maxima Pontificia*, etc.—Philips: Du Droit ecclesiastique dans ses sources, etc. Traducció de Crouzet, bibliografia.

L' il·lustríssim Rocaberti, diu lo colector romà, encés del apostòlich zel de la fe, no s' es espantat ni de la magnitud de la obra ni de l' or que s' hi havia d' esmerçar. En la nostra época, y tan debó no sia pitjor en la futura, afegeix, com si haguessen ressucitat, los antichs gegants de la falla, y á cop de llibres volguessen espugnar lo celestial castell de la cátedra romana, mes com la providencia soccita també doctors pera la defensa, aquesta compilació se publica pera apilar armes, disposarles y proporcionarles á tots aquells qui vulgan lluytar. Ab molta discreció adverteix que 'ls autors compilats quedan en la metexa autoritat que tenian en lo mon literari, que les opinions antiquades no s' han eliminat, sinó que les dexan tals com les escrigueren los autors, sens adequarles al gust dels moderns.

De entre totes les obres publicades contra la Declaració del clero galicà y sobre la doctrina per aquest professada en la qüestió de la autoritat pontificia la de 'n Rocaberti fou la que preocupá mes á Lluís XIV y á Bossuet. «Certament entre tots, molt mes aspre que tots los altres, lo il·lustríssim y reverendíssim Rocaberti, arquebisbe de València, ha declarat la guerra á la ignocenta Galia», diu en Bossuet, y mes enllá afegeix: «havém de vindicar la gloria de Lluís lo Gran. Repugna al ánimo repetir lo que diu de tan gran Rey» (1).

Lo monarca mana (2) al teòlech que escriga en defensa de la ortodoxia galicana ofesa per l' arquebisbe de València. Bossuet empren aquesta obra que causa les tristeses de sa vellesa obligantlo á obrar contra sa propia conciencia. La

(1) Gallia orthodoxa.—*Prævia et theologica Disertatio: v y XIII, volum. IX.*—*Sed enim gravior nos cura sollicitat tot editis libris atque etiam recentissimis illustrissimi Rocaberti prægrandibus scriptis. Lii. i.*

(2) «Cet illustre Eveque entreprit par ordre expres du feu roi Louis XIV. de glorieuse memoire, la defense de La Déclaration du Clergé de Franco de 1682». Paraulas de 'n Bossuet, bisbe de Troyes v. *Præfatio editoris. ibid.*

cátedra pontificia exigí una retractació formal á cada hu dels bisbes firmants de la Declaració y dels articles de 1682 (1): «confessam y declaram que si s'ha pogut judicar que en dits comissís havém decretat algunes coses sobre la autoritat pontificia y la potestat eclesiástica, ho tením per no decretat y que aixís ha de ser mirat, y 'ns planyém d'haverho fet»; y apesars d'aquesta declaració feta privadament al papa, Bossuet s'atreveix á dir públicament que 'l papa está content de la Declaració (2). Bossuet home de concepció tan perfecta, intel·ligència tan equilibrada, talent tan complet y que tan fàcil y feliçment troba la expressió de son pensament, s'encalla en la composició de son escrit. Ha de defensar lo que sàb que no es defensable, es un esperit que está en contradicció ab si meteix y ses angunies lo pertorban. Comensa intitulant sa obra *Defensa* de la Declaració y esborra lo titol perque tem que ofenga les delicades orelles dels romans (*aures teniores*); li posa després lo nom *De auctoritate pontificia*, pera que 's veja mes que son objecte es la refutació de 'n Rocaberti, pero se 'n cansa, la refundeix en un nou escrit dexantli sols una part insignificant y li posa per titol *Gallia orthodoxa*, la toca y la retoca, lo amohina y esclama «que se 'n vaja á passeig la Declaració» (*abeat Declaratio quo libuerit*) (3) y no la publica en tota sa vida.

Ell hagués cremat lo manuscrit que la sua memoria hi hauria guanyat molt; la *Defensio Declarationis Conventus cleri gallicani* ó *Gallia orthodoxa* ha sigut la basa dels galicans posteriors, en ella han cercat arguments los defensors del sistema; la tentativa doctrinal ensajada en temps de la restauració monárquica es encara un éco de la veu del

(1) V. Maitre: De l'Eglise gallicane cap. vii.

(2) *Memoire*, etc., citada ja. Ademés vejas lo Comte de Maistre.

(3) Vol IX citat.

gran bisbe á qui 'ls francesos anomenan lo derrer dels Sants Pares, y l' águila de Meaux; y les manifestacions gallicanes en l' imperi de Napoleón III, encara que ja eran mes filles de la burocracia política que no pas d' una doctrina especulativa, cercavan la protecció del immortal autor del Discurs sobre la Historia Universal y de la Historia de les variacions de la Iglesia protestant. En fi la construcció política del absolutisme en sa forma mes repugnant, que es quan te la ambició de determinar les creencies humanes y governar les coses de la religió, que de sigles enrera anava evolucionant á França protegida pels llegistes, en general amichs d' augmentar les facultats legislatives del poder civil, y que arribá á sa forma mes grandiosa en lo sigle xvii ab los esforços de dos grans, lo rey Lluís XIV, y 'l dócil prelat Bossuet, rebé l' atach mes formidable segons esplicita confessió del comte de Maistre (1) de mans d' un fill d' aquesta nosta terra de llibertat y de fé, fra Joan Tomás de Rocaberti. Desde aleshores lo edifici quedá balandrejant fins que en los nostres dies ha caygut enterament arruinat per lo decret del Concili vaticá definint la infalibilitat pontificia, y encara mes per la definició de la jurisdicció ordinaria é immediata de la cátedra romana á totarreu del mon, espléndida manifestació jurídica del universalisme de la religió cristiana y de la llibertat que tenen tots los cris-

(1) Comme on l' a vu plus haut, il n' y avait qu' un cri dans l' Eglise catholique contre les quatre articles: ils furent surtout violemment attaqués par un archevêque de Valence, nommé *Rocaberti*. Ce Prélat crut devoir consacrer trois volumes *in folio* á la refutation du systém gallican. Je n' ai point lu ce livre dont la masse était, ce me semble, le plus grand défaut; car il était du reste fort aisé d' avoir raison contre la *declaration*. L' ouvrage contenait d' ailleurs plusieurs traits dirigés contre la France, qui choquèrent extrêmement Louis XIV. (De l' Eglise Gallicane. Liv. II, chap. VIII). Tal volta lo voluminós de la obra d' en Rocaberti no es un defecte pera la época en que fon publicada y atés als llegidors á qui anava dirigida. La acumulació de autoritats y de textos te gran importancia en les qüestions teològiques, com en les de dret positivu; ademés lo temps era de llibres grossos.

tians de comunicarse directament ab Deu sens entrabanchs polítichs.

Potser á algú li semble estrany que havent sigut en Rocaberti héroe tan principal en la lluyta formidable del galicanisme, enemich qui posá en commoció al fortíssim rey Lluís XIV, y al gran talent de 'n Bossuet, merexent segons les paraules d' un canonista francés actual (1) la *insigne honor* de que lo parlament de París condemnás son llibre; no obstant ell sia tan poch conegut á Espanya. Nosaltres tenim la convicció de que 'l meteix historiador Modest de Lafuente no 'l conexia quan lo calificá d' ignorant, y de adherit al partit francés que en la cort de les Espanyes treballava en profit de França per la successió de Carles II; l' adveniment del senyor rey Don Felip V, lo net de Lluís XIV, aumentá les corrents de regalisme ja existents en aquest regne é inaugurá la moda galicana en totes les manifestacions de la vida social. Rocaberti, antigalicá, odiat de Lluís XIV y de son clero, enemich acérrim de la acumulació en mans del príncep de facultats eclesiástiques, sostenidor atlétich de la jurisdicció de la Iglesia devant de les invasions del poder real y de les usurpacions de son fisch, gran amich de la antiguitat, admirador dels doctors mitgevals, entusiasta d' una solidaritat social entre 'ls cristians que anava desaparexent, era la antítesis de la nova época regalista, anti-tradicional, artificiosa, enterca ab son doctrinarisme pretenció que ha arribat fins al parlamentarisme de nostres dies. Als ulls de la cort afrancesada lo nom del condemnat pel parlament de París devia semblarlos abominable, devant d' aquells modernistes la enérgica figura del frare catalá se 'ls presentaria com un monstre exit del avench mitgeval, com á representant d' una

(1) Crozet, loc. cit.

época y d' un modo d' esser social, que á ells, gent molt polida y que 's mirava ab lo mirall del Paris polítich y literari, los tenia espahordits. Realment no era home de aquell temps mes que pera ferli la contra; y no obstant ab la present constelació de les idees, ab aquestes derrerries del sígle XIX, ab lo estat actual dels esperits, ab les pronóstigues de transformacions socials dirigides á establir d' una manera mes manifesta la solidaritat humana, qual gran doctor es Nostre Senyor Jesucrist, ab lo internacionalisme de bona lley que es la mes noble de les aspiracions de nostre temps, ab la organissació gerárquica de la humanitat civilissada que ha d' esser la forma completiva del dit internacionalisme, ab lo particularisme present enemich de concepcions abstractes en l' ordre polítich y que vol fundar, com es de rahó, lo govern dels homens en lo conexement de les seues consuetuts, de les seues tradicions, de les seves passions, dels seus interesos, de les seves idees, dels seus vicis y de les seves virtuts, ab lo retorn envers aquella forma social en la qual á cada hù se li parlava ab la seva llengua, se 'l judicava segons la seva lley, y tothom era igual perque se regonexían les diferencies de tots, ab tot açó hi lliga molt mes fra Tomás de Rocaberti que no pas Monsenyor Jacques Benigne Bossuet. Avuy es mes antiquat Bossuet que no pas Rocaberti: aquell Estat grandió y solemne que enamorava al primer, aquella plenitut del poder reyal que defensava tement que 'ls teólecbs n' hi arrabassassen alguna part, (1) aquella construcció política perfecta, eurítmica, ben proporcionada, segons totes les retgles del art, aquella creació dels grans homens de govern que li feya mirar ab cert menyspreu les altres nacions, ressó de la antigüitat gentílica qui anomenava barbres als estrangers, está mes lluny

(1) *...ut suis quoque regibus majestas detrahatur, adamantur obsequia, populi subtrahantur.*—Gallia orthodoxa, pág. 97.

de nosaltres que no pas l' ideal mitgeval d' en Rocaberti; los principis de solidaritat entre tots los homens, lo internacionalisme, la organisació social mes aviat que política de la humanitat, estavan continguts en lo pensament catòlich de 'n Rocaberti lo cual ell havia begut en lo riu cristalli de la tradició cristiana que exint del Calvari ha de fertilisar totes les generacions; en l' ordre sobrenatural y de la gracia, ab una gran purificació d' elements, la solidaritat y organisació humana, l' internacionalisme y 'l particularisme en lo govern dels homens y en la vida social, la Iglesia los practicá en son sistema de govern en la Edat mitjana, ella no lo inventá, sols lo seguí, la inventora d' aquestes coses es la Sabiduría eterna, qui dirigeix lo curs de la humanitat; y á nostre entendre en Rocaberti ha d' esser mirat com á un d' aquells homens prodigiosos, de cap clar, independents d' esperit, forts de voluntat, amants de Deu y del próxim, qui volen fer cara á la corrent irresistible de les idees errades que tenen enamorats als sabis mundans, los quals de moment durant una certa época, quedan vençuts; però quan la humanitat se repensa y entra en reflexió los hi alça estatures, los regoneix defensors dels interessos permanents, dels principis eterns, de lo esencial, devant de les modes y dels artificis polítichs transitoris que solen encisar á les multituds. A nosaltres nos causa l' efecte fra Tomás de Rocaberti, plantant cara á Lluís XIV en sa política absolutista, en quan pertoca als principis religiosos y de governació moral dels homens, nos causa l' efecte d' un *Vindex* de la llibertat de la consciencia cristiana en una de les crisis de mes trascendencia perque ha passat la civilisació moderna.

Ab llicencia eclesiástica.

Fonts principals d'aquest estudi.

- Alimento espiritual*, Barcelona 1668, en casa de Mathevat.
- Theologia mystica...* Barcelona 1669, Figueró.
- De Romani Pontificis autoritate; Valentiae in Palatio Archiepiscopali*, typis Jacobi de Bordazar, vol. I 1691, vol. II 1693, vol. III 1694.
- Bibliotheca Maxima Pontificia*; Romae, vint volums *in folio* y un idem d' index de 1697 á 1699.
- Echart, Scriptores ordinis Prædicatorum*, vol. II, pág. 630.
- Du Droit ecclesiastique dans ses sources*, etc., par le Dr. Phillips... traduit par l'abbé Crouzet... suivi d'un essai de bibliographie du droit canonique.
- Du Droit canonique dans ses principes généraux*, par Phillips, volum. II.
- La Historia de Valencia de Perales* (continuació de Gaspar Escolano).
- La Biografía eclesiástica completa...* Madrid, vol. XXII, 1864.
- La Historia crítica de la Inquisición d' España*, per Llorente, edit. francesa de 1838.
- Lumen Domus ó Anals del Convent de Santa Caterina*, vol. III, manuscrit d' aquesta Biblioteca universitaria.
- Arbol genealógico de la casa de los vizcondes de Rocaberti*, por la gracia de Dios... sacóle á luz Fr. Joseph Dromendrari, Génova 1676.
- Bullarium ordinis F. F. Prædicatorum...* opera R. R. P. Thomæ Ripoll. Romæ 1734, l' exemplar d' aquesta biblioteca es donatiu del insigne y meritíssim colector á la biblioteca de Santa Caterina de la qual pot dirse fundador.
- Viaje Literario de Villanueva*, vol. I, de Valencia.
- Nicol. A.* Vol. II app.
- Marcillo, Crísis de Cataluña.
- Darrás, Historia de la Iglesia* (edit. francesa) vol. 37.
- Historia general de España*, de D. Modesto de Lafuente, tomo 17.
- Œuvres complètes de Bossuet, évêque de Meaux*, Paris 1836, chez Lefèvre, principalement lo volum IX.
- Del Comte de Maistre los tractats del *Papa*, y de la *Iglesia galicana*.